

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้องและแบ่งการนำเสนอเป็น 4 ตอน ได้แก่ 1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน 2) กระบวนทัศน์การวิจัยและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3) งานวิจัยเกี่ยวกับห้อง และ 4) กรอบแนวคิดในการวิจัย

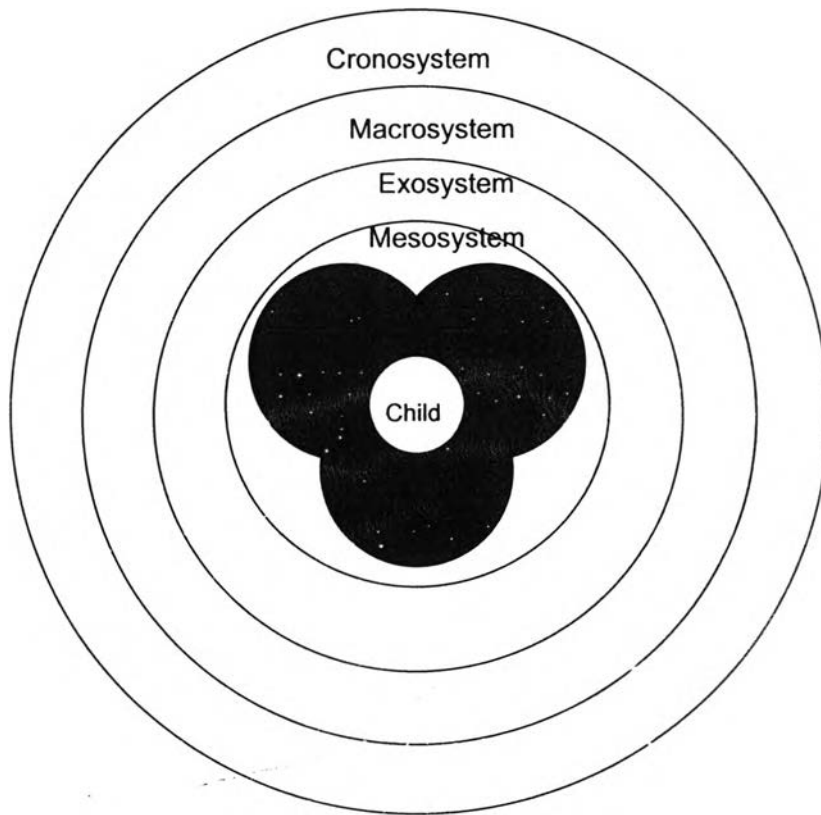
ตอนที่ 1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

1.1 ความสำคัญของความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

นักจิตวิทยาการศึกษาเชื่อว่าปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียนประกอบด้วยอิทธิพลจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม โดยที่พันธุกรรมเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดผ่านทางยีนจากบิดามารดาซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแก้ไขได้ เช่น รูปร่างหน้าตา สีผิว หมู่เลือด เป็นต้น ในขณะที่อิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่บุคคลได้รับในภายหลังจึงเป็นสิ่งที่สามารถกำหนดหรือปรับเปลี่ยนให้ส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคคลได้ (แสงเดือน ทวีสิน, 2545) นักการศึกษาส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้เรียนและพยายามศึกษาแนวทางในการจัดสภาพแวดล้อมทั้งทางด้านกายภาพ ด้านสังคมรวมถึงรูปแบบการให้การศึกษาที่เหมาะสมกับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ครบถ้วนตามเป้าหมายการจัดการศึกษา

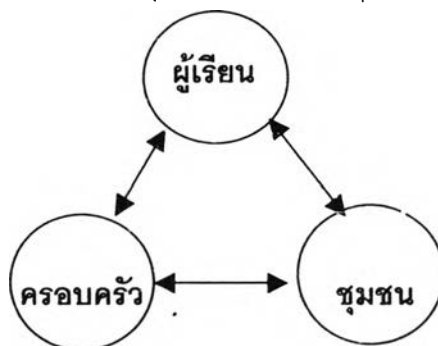
Bronfenbrenner (1979 อ้างถึงใน Fine & Lee, 2000) ได้นำเสนอโมเดลเกี่ยวกับระบบของสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียนจากระบบที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียนมากที่สุดโดยแบ่งออกเป็น 5 ระบบได้แก่ 1) Microsystem คือ ระบบของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด เช่น ครอบครัว โรงเรียน และเพื่อนบ้าน 2) Mesosystem คือ ระบบความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในระดับ Microsystem ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน เช่น ความสัมพันธ์กับพ่อแม่ภายในบ้าน กับครูที่โรงเรียน กับเพื่อนบ้าน 3) Exosystem คือระบบของหน่วยงานหรือสถาบันต่างๆ ในสังคมที่ส่งผลทางอ้อมต่อพฤติกรรม เป็นสิ่งที่ผู้เรียนไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องโดยตรง เช่น ที่ทำงานของผู้ปกครอง สื่อ หน่วยงานต่างๆ 4) Macrosystem คือ บริบททางด้านวัฒนธรรม ค่านิยมและความเชื่อต่าง ๆ ในสังคมที่ส่งผลต่อความเป็นไปของวัฒนธรรมภายในครอบครัวรวมถึงพฤติกรรมของผู้เรียน 5) Chronosystem คือ บริบทของเวลา ยุคสมัย

และสภาพการเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลาของบุคคล เช่น การเข้าโรงเรียน การเข้าสู่วัยรุ่น การแต่งงาน เป็นต้น

แผนภาพที่ 1 ระบบเกี่ยวกับรูปแบบของสภาพแวดล้อม (Bronfenbrenner, 1979)

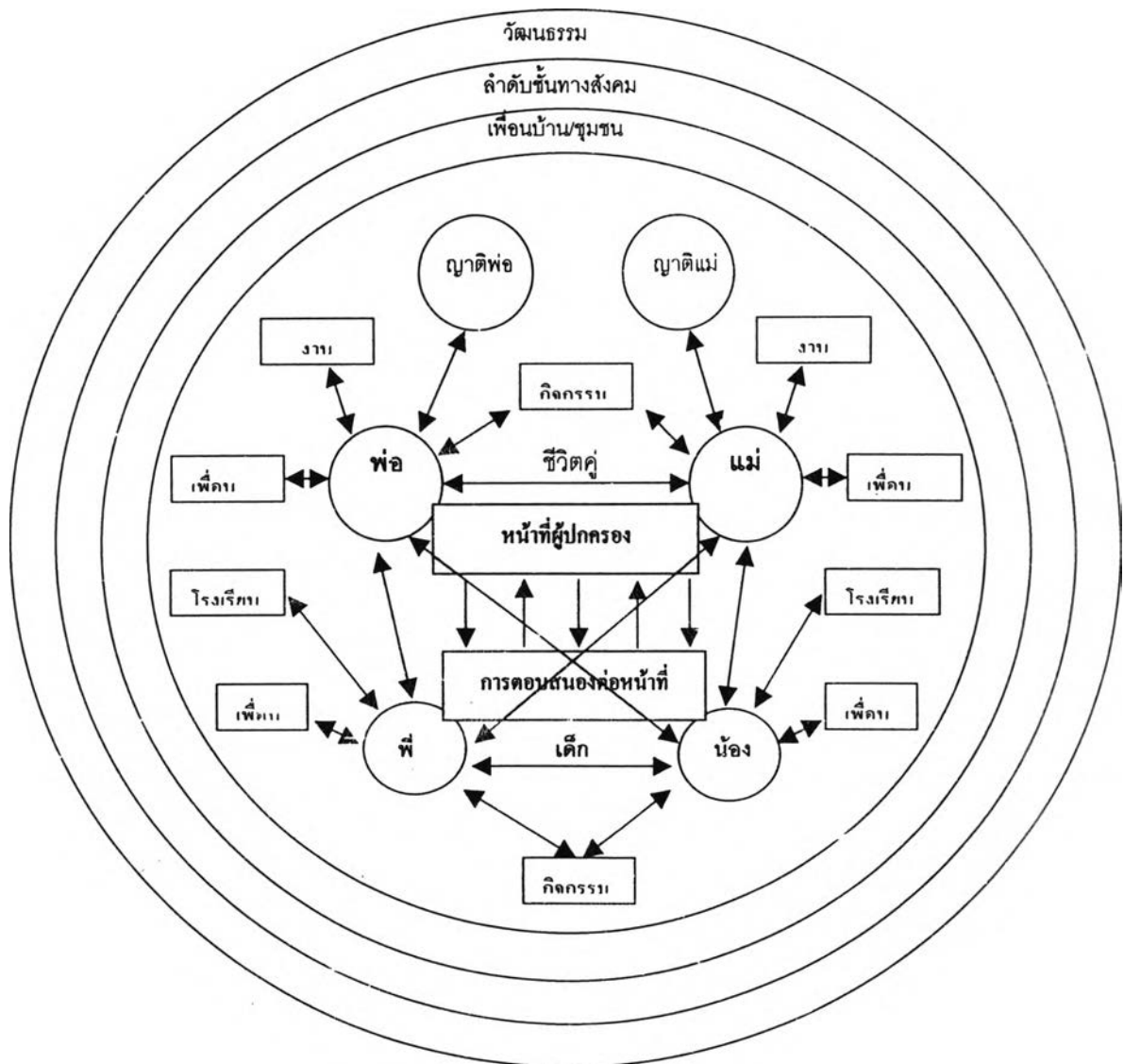
จากแผนภาพจะเห็นว่า พัฒนาการและการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนนั้น เป็นสิ่งที่ถูกหล่อหลอมขึ้นจากอิทธิพลองค์ประกอบหลายด้าน โดย Bronfenbrenner ให้ความสำคัญกับสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว คือ Microsystem และ Mesosystem ว่าเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนมากที่สุด ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Couchenuor & Chrisman (2000) ที่เสนอโมเดลความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ครอบครัวและชุมชนที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

แผนภาพที่ 2 โมเดลความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ครอบครัวและชุมชน (Couchenuor & Chrisman, 2000)

จากแผนภาพที่ 2 จะเห็นว่า ตัวผู้เรียน ครอบครัว และชุมชนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ แต่ส่วนจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงหรือความเป็นไปของส่วนอื่น ๆ อยู่ตลอดเวลา

Brooks (2001) ได้เสนอโมเดลอธิบายความสัมพันธ์ของอิทธิพลด้านต่าง ๆ ที่มีต่อผู้เรียน โดยเน้นที่ความสำคัญของครอบครัว ดังแผนภาพที่ 3

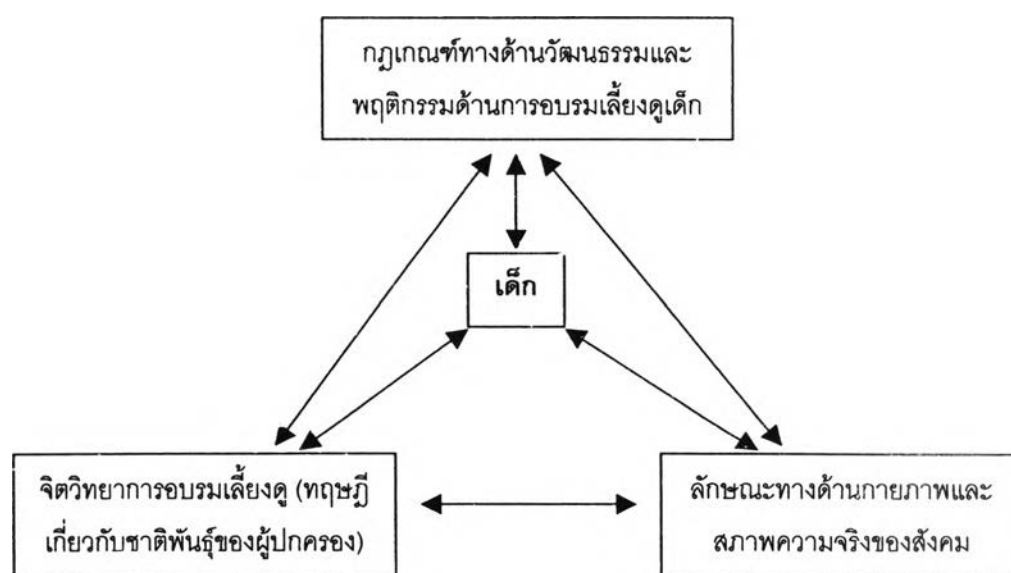

แผนภาพที่ 3 กระบวนการทำหน้าที่ผู้ปกครองตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง (Brooks, 2001)

จากแผนภาพที่ 3 แสดงถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่ง Brooks ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทางด้านครอบครัวเป็นลำดับแรกโดยพ่อแม่หรือผู้ปกครองคือผู้ที่มีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุด ลูกสองทางที่ชี้ระหว่างเด็กกับองค์ประกอบด้านอื่น ๆ แสดงให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ตัวซึ่งก็รวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครอง

ด้วย สิ่งที่เพิ่มมากขึ้นคือลูกศรทางเดียวที่ชี้จากแถบระหว่างผู้ปกครองกับเด็ก อธิบายได้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่ซึ่งเป็นความผูกพันกันโดยตรงระหว่างพ่อแม่กับเด็กซึ่ง Brooks แสดงให้เห็นด้วยลูกศรทางเดียวหลายเส้นเพื่อเน้นให้เห็นถึงความสำคัญที่มีมากกว่าองค์ประกอบด้าน อื่น ๆ และไม่เน้นเพียงการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเท่านั้นแต่เน้นให้เห็นถึงการแสดงบทบาทตามความผูกพันอย่างเหนียวแน่นระหว่างพ่อแม่กับลูกอีกส่วนหนึ่งด้วย สำหรับลูกศรสองทางเส้นอื่น ๆ ที่ไม่ได้ชี้มาที่ตัวเด็กโดยตรงคือกลุ่มขององค์ประกอบที่ส่งอิทธิพลต่อเด็กผ่านทางพ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งถือว่ามีบทบาทหรืออิทธิพลต่อเด็คน้อยกว่าลูกศรที่ชี้มาโดยตรง และในส่วนของวงกลมรอบนอก ทั้งสามวงนั้นคือองค์ประกอบอื่น ๆ ที่อยู่ห่างตัวเด็กออกไปและส่งอิทธิพลต่อเด็คน้อยกว่าองค์ประกอบที่อยู่ภายในซึ่งแนวคิดของ Brooks ช่วยยืนยันว่าพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้ปกครองมีอิทธิพลต่อ พฤติกรรมและการเรียนรู้ของเด็กทั้งในทางตรงและทางอ้อมในฐานะบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและเป็นแบบอย่างมาโดยตลอด ผู้ปกครองจึงเป็นครูคนแรกของเด็กแต่ละคนที่จะตั้งเป้าหมายที่สอน เป็นแบบอย่าง และให้คำแนะนำต่าง ๆ แก่เด็ก ผู้ปกครองเป็นผู้ที่รู้จักความเป็นไปและความต้องการของเด็กดีที่สุดในที่สุดซึ่งก็ทำให้ผู้ปกครองเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญสำหรับครูในการทำความรู้จักหรือทำความเข้าใจเกี่ยวกับตัวเด็ก (Rockwell, Andre, and Hawley, 1995)

นอกจากนี้ Harkness & Super (1993 อ้างถึงใน Fine & Lee, 2000) ยังได้นำเสนอโมเดลงานพัฒนาการที่เหมาะสม (Model of developmental niche) โดยเน้นที่ความสำคัญของบริบททางด้านวัฒนธรรมเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียน ซึ่งเป็นโมเดลที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางด้านวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 โมเดลงานพัฒนาการที่เหมาะสม (Harkness & Super, 1993)

จากโมเดลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้ง 4 แบบ ดังกล่าว จะเห็นว่า นักการศึกษาส่วนใหญ่ต่างก็มีแนวคิดที่สอดคล้องกันว่า การเรียนรู้ของผู้เรียน นั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวผู้เรียนโดยที่สิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียนซึ่งในที่นี้ก็คือ ครอบครัว โรงเรียนและชุมชนจะเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลมากที่สุดนั่นเองซึ่งแนวคิดต่าง ๆ ดังกล่าวล้วนสอดคล้องกับสาระของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) ที่กล่าวถึงบทบาทของครอบครัวและชุมชนในการจัดการศึกษาไว้ในหลายมาตรา คือ

หมวด 1 มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลัก (วรรค 6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

หมวด 2 มาตรา 13 บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ ดังต่อไปนี้ (1) การสนับสนุนจากรัฐ ให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษแก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแล (2) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายกำหนด (3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

หมวด 2 มาตรา 14 บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณีดังต่อไปนี้ (1) การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ (2) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด (3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

หมวด 4 มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ (วรรค 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

หมวด 4 มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้อง

กับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนา ระหว่างชุมชน

จากรายละเอียดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ จะเห็นว่า ในหลายมาตราได้เน้นให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้เรียนซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผู้เกี่ยวข้องต่างก็ตระหนักในความสำคัญของการให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยหวังว่ากฎหมายเกี่ยวกับการศึกษานี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาของไทยให้ดีขึ้นและสามารถแก้ไขปัญหาของชาติบ้านเมืองได้ในโอกาสต่อไป

1.2 ความหมายของความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียน

การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยทางการศึกษาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนพบว่า มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้นิยามของคำที่เกี่ยวข้องหรือคล้ายคลึงกับคำว่า parent and community partnership ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

1.2.1 การเกี่ยวข้องของผู้ปกครอง (parent involvement) จากการศึกษาคำว่า การเกี่ยวข้อง (involvement) หมายถึง การเกี่ยวข้อง การพัวพัน พฤติกรรมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่ง การใช้เวลาและความสนใจกับสิ่งที่เห็นว่ามีค่าสำคัญ (Wehmeier, 2000) และสำหรับคำว่า การเกี่ยวข้องของผู้ปกครอง (parent involvement) ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้นิยามไว้ใกล้เคียงกันว่าหมายถึง การให้ผู้ปกครองเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการศึกษาของเด็กที่บ้านและที่โรงเรียนตามข้อผูกพันที่ผู้ปกครองมีต่อโรงเรียนเพื่อการ ติดตามส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในด้านต่าง ๆ (Warner, 1997) การทำงานเป็นทีมของผู้ปกครองกับครูบนพื้นฐานของการมีปฏิสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ การสื่อสารทางบวก รวมถึงการแลกเปลี่ยนสารสนเทศและความรู้สึกกันอย่างเปิดเผย (Phelps, 1999) การทำงานร่วมกันของผู้ปกครองและโรงเรียน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การตัดสินใจร่วมกันและร่วมมือกันในการจัดการศึกษา (Couchenour and Chrisman, 2000) จึงจากความหมายของคำว่า การเกี่ยวข้องของผู้ปกครอง (parent involvement) ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการสรุปแนวคิดของนักการศึกษาแต่ละท่านและให้ความหมายว่า การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้ทำงานเป็นทีมร่วมกับครูบนพื้นฐานของการมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ การสื่อสารทางบวก การแลกเปลี่ยนสารสนเทศและความรู้สึกกันอย่างเปิดเผย รวมถึงการตัดสินใจในการจัดการศึกษาร่วมกันเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาผู้เรียน

1.2.2 ความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชน (Parent and community partnership) จากการศึกษาคำว่า ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) ในพจนานุกรม OXFORD (Wehmeier, 2000) หมายถึง สภาพการเป็นผู้ร่วมกิจกรรมในทางธุรกิจ ความสัมพันธ์ระหว่าง

บุคคลสองคน หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์กร การเป็นเจ้าของกิจการร่วมกันโดยคนสองคนหรือมากกว่าซึ่งมีการแบ่งปันผลประโยชน์กัน และคำว่าความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครอง (parent partnership) นั้นได้ทำการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยพบว่า มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้คล้ายคลึงกันว่าหมายถึงการแบ่งปันความสนใจ ความรับผิดชอบ การลงทุนและทับซ้อนระหว่างอิทธิพลด้านต่าง ๆ ของผู้ปกครองกับโรงเรียนที่มีต่อการพัฒนาของผู้เรียน เพื่อตอบสนองความต้องการของทั้งสองฝ่าย (Schine, 1998) การร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของครูกับผู้ปกครองในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายรวมถึงการติดต่อสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียนเพื่อช่วยให้ครูสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมั่นใจ (Ford et al., 1998) และ Shepard et al. (1999) ก็ได้ให้ความหมายคล้ายกันคือการปฏิบัติงานร่วมกัน กระบวนการพัฒนาให้เกิดความเท่าเทียมกัน การเสริมพลังและการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน สำหรับคำว่า ความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชน (parent and community partnership) นั้นยังไม่มีการระบุไว้ในพจนานุกรมแต่ก็มีนักการศึกษาหลายท่านใช้คำที่เกี่ยวข้องกับคำว่า ความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชน โดยที่ Davies (2000) ใช้คำว่า ความเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียน ครอบครัวและชุมชน (school, family and community partnership) ส่วน Bauch (2001) และ Wright and Stegelin (2003) ใช้คำว่าความเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียนและชุมชน (school and community partnerships) ส่วน Epstein (1995); Sanders (1998) และ Chouchenour and Chrisman (2000) ใช้คำว่าความเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน (school, family, community partnership) และ Buttery and Anderson (1999) ใช้คำว่า ความเป็นหุ้นส่วนระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน (home-school-community partnerships)

จากการศึกษาแนวคิดของนักการศึกษาแต่ละท่านดังกล่าว ถึงแม้ว่าจะยังไม่มีกรำให้นิยามของคำว่าความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนเอาไว้ แต่โดยภาพรวมส่วนใหญ่ก็จะมีการกล่าวถึงบทบาทการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนของครู ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนโดยที่ครูและผู้ปกครองมีบทบาทการร่วมมือกันอย่างเข้มข้นในขณะที่สมาชิกในชุมชนรวมถึงองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนโรงเรียนและผู้ปกครองให้สามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเข้มแข็งมากขึ้นทั้งในแง่ของการสนับสนุนทรัพยากร งบประมาณ บุคลากรและแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน (Epstein, 1995) ซึ่งถึงแม้ว่าชุมชนจะมีบทบาทความสำคัญน้อยกว่าบทบาทของผู้ปกครองและครูแต่ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่จะขาดไม่ได้ จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ทำการสังเคราะห์ความหมายของคำว่าความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองโดยเพิ่มคำว่า ชุมชน (community) เข้าไปด้วย โดยให้ความหมายของความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน (Parent and community partnership) ว่าหมายถึง สภาพการร่วมมืออย่างเท่าเทียมและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้ปกครอง โรงเรียนและ

ชุมชนในการที่จะส่งเสริมให้ครูสามารถจัดการศึกษาได้ด้วยความมั่นใจและผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีความหมายโดยการติดต่อสื่อสาร การเสริมพลังและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง

จากความหมายของคำว่า การเกี่ยวข้องของผู้ปกครอง (parent involvement) และคำว่าความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชน (parent and community partnership) ที่นำเสนอมาจะเห็นว่าทั้งสองคำมีความหมายที่คล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารหลายรายการพบว่า มีนักการศึกษาหลายท่านได้ใช้คำทั้งสองคำในลักษณะที่ไม่แตกต่างกัน (Phelps, 1999; Pelco, Jacobson and Ries, 2000; Couchenour & Chrisman, 2000) นอกจากนี้ยังได้ทำการศึกษาความหมายของคำอื่นที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันได้แก่คำว่า collaboration และ participation ซึ่งมีความหมายดังต่อไปนี้

Collaboration หมายถึง พฤติกรรมการทำงานบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพื่อการผลิตหรือสร้างสรรค์บางสิ่ง ผลงานที่เกิดจากการผลิตของกลุ่มคนหลาย ๆ คนที่เข้ามาทำงานร่วมกัน การช่วยเหลือหรือสมรู้ร่วมคิดกับศัตรูในการยึดครอง (Wehmeier, 2000) หรือกระบวนการทำงานที่จะต้องประสานงานกับผู้อื่นรวมถึงการทำงานต่าง ๆ การประสานงานกับบุคคลที่เข้ามาใหม่เพื่อพัฒนาความสำเร็จในเป้าหมายร่วมกัน การใช้ปัจจัยนำเข้าจากแต่ละหุ้นส่วนเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาความเปลี่ยนแปลงความตระหนักในระบบการให้บริการโดยการเฝ้าระวังในระดับนโยบายที่จะนำไปสู่ความตระหนักในระบบการให้บริการ (Caiffee et al., 1998)

Participation หมายถึง พฤติกรรมการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมหรือเหตุการณ์หนึ่ง ๆ (Wehmeier, 2000)

ผลที่ได้จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับบทบาทหรือการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนพบว่านักการศึกษาส่วนใหญ่ใช้คำว่า การเกี่ยวข้อง หรือ involvement (Warner, 1997; Shymansky et al., 2000; Potter, 1998; Swick and Broadway, 1997; Swick et al., 1998; Cassity and Harris, 2000; Jacobson et al., 1998; Dunlap and Alva, 1999; Pape, 1999; Trusty, 1998; Christenson et al., 1997; Lazar et al., 1999; Grinberg and Goldfarb, 1998; Raffaele and Knoff, 1999; Feuerstein, 2000; Turner, 2000; Geenen et al., 2001; Becker et al., 1997; Bemak and Cornely, 2002; Dodd and Konzal, 2002;) และมีนักการศึกษาอีกเป็นจำนวนมากใช้คำว่า ความเป็นหุ้นส่วน หรือ partnership (Ford et al., 1998; Jordan et al., 1998; Shepard et al., 1999; Turnbull et al., 1999; Davies, 2000; Wright and Stegeline, 2003; Couchenour and Chrisman, 2000; Waller and Waller, 1998) นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาอีกหลายท่านที่ใช้ทั้งคำว่า การเกี่ยวข้อง (involvement) และ ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) ร่วมกันโดยใช้ คำว่าความเป็นหุ้นส่วน (partnership) ในลักษณะ

ที่แสดงถึงสภาพหรือสถานการณ์ของบุคคลและใช้คำว่า การเกี่ยวข้อง (involvement) ในลักษณะของกิจกรรมหรือพฤติกรรมของการแสดงบทบาท (Rutterford and Billig, 1995; Lindon and Lindon, 1997; McWilliam et al., 1999; Pelco et al., 2000; Tichenor, 1998; Bauch, 2001; Sanders, 1999; Phelps, 1999; Wolfendale, 1992; Epstein and Sanders, 1998; Davies, 2000; Street, 1998; Buttery and Anderson, 1999; Schine, 1998; Deslandes et al., 1999; Radaszewski-Byrne, 2001) ผู้วิจัยจึงตัดคำว่า การร่วมมือรวมพลัง (collaboration) และการมีส่วนร่วม (participation) ออกไปเหลือไว้พิจารณาเฉพาะคำว่า การเกี่ยวข้อง (involvement) และคำว่า ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) เท่านั้น ซึ่งจากการพิจารณาความหมายของทั้งสองคำก็พบว่ามีความคล้ายคลึงกันมากโดยคำว่า ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) นั้นมีลักษณะที่แสดงถึงสภาพหรือสถานการณ์ที่จะนำไปสู่การทำหน้าที่แสดงบทบาทในการปฏิบัติหรือรับผิดชอบร่วมกัน ในลักษณะของหุ้นส่วนที่เท่าเทียมกันทุก ๆ ฝ่าย ในขณะที่คำว่า การเกี่ยวข้อง (involvement) นั้นแสดงถึงกิจกรรมที่ปฏิบัติหรือเกี่ยวข้องกันซึ่งมีลักษณะที่หลากหลายโดยอาจจะเป็นกิจกรรมเพียงเล็กน้อยหรือกิจกรรมที่มีความเข้มข้นก็ได้ ผู้วิจัยจึงตัดสินใจเลือกใช้คำว่า ความเป็นหุ้นส่วน (partnership) เพราะเห็นว่าทำให้มองเห็นภาพคล้ายคลึงกับการร่วมงานหรือความเป็นหุ้นส่วนในทางธุรกิจซึ่งแต่ละฝ่ายจะต้องมีภาระความรับผิดชอบที่ชัดเจนมากกว่า

1.3 หลักการของความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียน

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงหลักการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1.3.1 หลักการความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียน

Sanders(1996) กล่าวถึงหลักการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียนว่า มีสิ่งทีทุกฝ่ายจะต้องตระหนักอยู่เสมอ 10 ด้าน ได้แก่ 1) ความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นการแบ่งปันความรับผิดชอบของบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่ภาระความรับผิดชอบของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง 2) ความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาในการดำเนินการเพราะเป็นเรื่องที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับบุคคลหลายกลุ่ม 3) ความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จะต้องทำอย่างทั่วถึง ครอบคลุมผู้ปกครองของเด็กทุกกลุ่มทุกระดับ 4) ความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่ต้องทำให้เกิดความก้าวหน้าหรือเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีการวางแผนการดำเนินการ การประเมินและปรับปรุงแผนอย่างต่อเนื่อง 5) ความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จะต้องให้

ความสำคัญกับครูและผู้ปกครองนักเรียนในทุกระดับตั้งแต่เด็กเล็กถึงเด็กโต 6) ความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จะต้องให้ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้ได้รับผลโดยตรงจากการจัดการศึกษามีส่วนร่วมในการริเริ่มและแสดงบทบาทด้วย 7) ความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จะต้องให้หน่วยงานและธุรกิจในชุมชนเข้ามามีบทบาทร่วมด้วย 8) ความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จะต้องเข้าถึงกลุ่มบุคคลที่มีปัญหาหรือเข้าถึงได้ยาก 9) ความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จะต้องเชื่อมโยงหรือสอดคล้องกับหลักสูตรหรือนโยบายการจัดการศึกษา และ 10) ความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จะต้องครอบคลุมกิจกรรมตามกรอบ Six types of parent involvement (Epstein, 1995)

Street (1998) กล่าวว่า การทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียนจะต้องคำนึงถึงหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) บุคคลที่เกี่ยวข้องจะต้องมีความเข้าใจ จริงใจ อ่อนน้อมและเป็นมิตรกับบุคคลทุกฝ่าย 2) บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องทำการติดต่อสื่อสารกับแต่ละฝ่ายอย่างต่อเนื่องโดยการให้ข้อมูลที่ถูกต้องเหมาะสมกับความสนใจและความต้องการ และ 3) ระดับความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลที่เข้ามาเป็นหุ้นส่วนจะต้องมีความพอดี ไม่ปล่อยให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งต้องรับภาระมากเกินไปและภาระความรับผิดชอบจะต้องเป็นไปตามความถนัด ความสามารถของบุคคลด้วย

Jordan, Reyes-Blanes and Peel (1998) กล่าวถึงหลักการสำคัญของความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียน 2 ประการ ประการแรก แนวทางการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการตระหนักในคุณค่า ความคาดหวังและความเชื่อส่วนบุคคล และการกำหนดแนวทางการติดต่อสื่อสารจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัฒนธรรม ความรู้ของบุคคลที่จะติดต่อ

Pape (1999) กล่าวว่าหลักการสำคัญของความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วย 1) การเข้าถึงผู้ปกครองนักเรียนบนพื้นฐานของวัฒนธรรมและสภาพวิถีชีวิตของผู้ปกครองเอง 2) การทำให้เกิดบรรยากาศที่เป็นกันเองระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน 3) การปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารจะต้องครอบคลุมทุกเชื้อชาติ ทุกภาษา และ 4) การทำให้ผู้ปกครองมีส่วนเกี่ยวข้องจนถึงระดับกระบวนการตัดสินใจ

Phelps (1999) กล่าวถึงหลักการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียน 4 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างบรรยากาศแห่งความอบอุ่น จริงใจและเป็นมิตร 2) การทำงานร่วมกันเป็นทีม 3) การดำเนินการที่สอดคล้องกับนโยบายและหลักสูตร และ 4) การประนีประนอมและเคารพในความสามารถของสมาชิก

Turnbull, Blue-Banning and Turbiville (1999) กล่าวว่าหลักการสำคัญในการสร้างความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนมี 3 ประการ ได้แก่ 1) การติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนผู้ปกครองภาษาและวิธีการที่เหมาะสม 2) การให้เวลากับผู้ปกครองอย่างเพียงพอ ปฏิบัติอย่างเป็น

กันเองและสอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ปกครอง และ 3) การทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนต้องทำควบคู่กับการให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้ปกครอง

และ Radaszewski-Byrne (2001) กล่าวว่าหลักการในการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนต้องประกอบด้วย 1) ทุกฝ่ายจะต้องทำให้เกิดความเข้าใจและยอมรับร่วมกันในความ สามารถ ความสนใจและความต้องการของเด็ก 2) การทำงานร่วมกันเป็นทีมของบุคคลฝ่ายต่าง ๆ 3) การติดต่อสื่อสารในทางที่สร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องของผู้เกี่ยวข้องและ 4) การปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายด้วยความตั้งใจและแสดงความรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น

1.3.2 หลักการความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

Davies (2000) ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองและชุมชนที่มีประสิทธิภาพว่าจะต้องยึดหลักการ 3 ประการคือ 1) ความสำเร็จของความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นสิ่งที่อยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละฝ่ายที่ตอบสนองซึ่งกันและกัน 2) การพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนให้เกิดประสิทธิภาพจะต้องใช้กระบวนการประชาธิปไตย และ 3) ความเป็นหุ้นส่วนที่มีประสิทธิภาพต้องเกิดจากการสร้างและหาโอกาสปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลาย เช่น การให้การศึกษแก่ผู้ปกครอง การจัดกิจกรรมอาสาสมัคร การติดต่อสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

Buttery and Anderson (1999) กล่าวว่า การทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนมีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องตระหนัก 4 ประการได้แก่ 1) การต้อนรับผู้ปกครองและคนในชุมชนด้วยความอบอุ่น จริงใจและเป็นมิตรโดยการแสดงออกทางวาจาและสีหน้าท่าทาง 2) การสื่อสารจะต้องมีความชัดเจน ครบถ้วน มีประสิทธิภาพทำให้มองเห็นเป้าหมายและแนวทางการร่วมมือกันอย่างชัดเจน 3) การรับฟังข้อมูลต่าง ๆ ด้วยความตั้งใจและนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการวางแผนอย่างเต็มที่ และ 4) มีการสร้างเครือข่ายการประสานงานรวมทั้งการจัดสถานที่สำหรับการพบปะกันระหว่างครู ผู้ปกครองและชุมชน

ซึ่งจากการศึกษาแนวคิดของนักการศึกษาแต่ละท่านดังกล่าวผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์และสรุปรวมแนวคิดที่เห็นว่ามีมีความสำคัญและสอดคล้องกันโดยตัดบางส่วนที่มีการกล่าวถึงเพียงเล็กน้อยออกไปทำให้ได้ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับหลักความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนซึ่งประกอบด้วย

- 1) การมีปฏิสัมพันธ์และแสดงออกต่อผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนด้วยความจริงใจ อบอุ่นและเป็นมิตร
- 2) การติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ความรู้และวัฒนธรรมของแต่ละฝ่าย

- 3) การทำงานร่วมกันเป็นทีมด้วยกระบวนการกลุ่มที่มีการแบ่งปันภาระความรับผิดชอบให้แก่บุคคลฝ่ายต่าง ๆ ตามความรู้ความสามารถและความถนัดบนพื้นฐานการให้ความสำคัญกับทุก ๆ ฝ่าย
- 4) การดำเนินงานด้วยกระบวนการประชาธิปไตยที่มีตัดสินใจบนพื้นฐานการยอมรับในความคิดเห็นของทุก ๆ ฝ่าย
- 5) การเคารพในความสามารถและความสำคัญของสมาชิกทุกคนโดยตระหนักอยู่เสมอว่าถ้าขาดทักษะหรือประสบการณ์ของสมาชิกคนใดคนหนึ่งงานก็จะสำเร็จไม่ได้
- 6) กระบวนการดำเนินการจะต้องเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของหลักสูตรหรือนโยบายการจัดการศึกษา และ
- 7) การเปิดโอกาสให้บุคคลทุกระดับมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทุกคนมีความรู้สึกที่ตนเองมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมรับผิดชอบในภารกิจที่กำหนด

1.4 กระบวนการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

นักการศึกษาหลายท่านได้ทำการศึกษาวิจัยและดำเนินการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนด้วยการลงมือปฏิบัติในสถานศึกษาและชุมชนโดยเรียนรู้และหาแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจนเกิดแนวคิดและประสบการณ์จากการปฏิบัติซึ่งจะขอนำเสนอดังนี้

Davies (2000) ได้ทำการศึกษาดูตามกระบวนการสร้างความเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียนที่เข้าร่วมในโครงการ National Network of Partnership-2000 Schools ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลร่วมกับ Johns Hopkins University และได้บรรยายถึงกระบวนการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียนในโครงการดังนี้

ขั้นที่ 1 การเริ่มต้นตรวจสอบและเตรียมความพร้อมของโรงเรียนในการสร้างความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนร่วมกับชุมชนโดย

- 1) การศึกษาทัศนคติและความเชื่อของบุคลากรในโรงเรียนและสร้างความตระหนักในความสำคัญของการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียน
- 2) และการส่งเสริมให้ครูมีทักษะในการสร้างความไว้วางใจและทักษะการทำงานร่วมกับผู้ปกครอง

ขั้นที่ 2 การปรับปรุงสภาพและบรรยากาศของโรงเรียนให้มีความเป็นกันเองสำหรับผู้ปกครองทุกคน ให้ผู้ปกครองทุกระดับรู้สึกว่าเป็นที่ต้อนรับโดย

- 1) จัดให้มีศูนย์สำหรับผู้ปกครองเพื่อการพบปะและแลกเปลี่ยนความรู้ต่าง ๆ
- 2) การติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองนักเรียนอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพของผู้ปกครอง
- 3) การจัดให้มีโปรแกรมนอกเวลาเรียนสำหรับผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน
- 4) จัดกิจกรรมทางสังคมสำหรับครูและผู้ปกครองได้ปฏิบัติร่วมกัน เช่น กิจกรรมตามเทศกาล
- 5) จัดกิจกรรมการให้การศึกษาแก่ผู้ปกครอง เช่น อบรมเกี่ยวกับอาชีพ การดูแลสุขภาพ

ขั้นที่ 3 การเข้าหาชุมชนในทุกระดับ-เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนจะต้องเข้าไปปฏิสัมพันธ์กับชุมชน และทำตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนโดย

- 1) การฝึกอบรมอาสาสมัครเพื่อทำหน้าที่ในการติดต่อประสานงานกับสมาชิกในชุมชน
- 2) การเข้าพบปะ/ศึกษาสภาพแหล่งชุมชนเพื่อหาข้อมูล เช่น ตลาด ร้านอาหาร คลินิก
- 3) การทำงานร่วมกับหน่วยงาน/องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน

ขั้นที่ 4 การแสวงหาแนวทางในการส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีความรู้และแบ่งปันภาระความรับผิดชอบในการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพหรือความสามารถ

ขั้นที่ 5 การมอบหมายภารกิจสำคัญให้กับสมาชิกในชุมชนรวมถึงการทำโครงการเพื่อส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนร่วมกัน

Deslandes et al. (1999) กล่าวถึงกระบวนการสร้างความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วย 5 ขั้นตอนตามลำดับความเข้มของการเกี่ยวข้อง คือ 1) การส่งเสริมทักษะการทำหน้าที่ผู้ปกครองและการเตรียมข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการสนับสนุนผู้ปกครอง 2) การสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครองด้วยกิจกรรมการสื่อสารในทางบวก การให้ความสำคัญกับผู้ปกครอง 3) การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัครในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน 4) การเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ เช่น การเลือกวิชาเรียนสำหรับเด็ก การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพและการทำกรบ้านของเด็ก และ 5) การให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

Shepard et al. (1999) กล่าวถึงกระบวนการสร้างความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนของผู้ปกครองโดยแบ่งตามระดับความเข้มของการเกี่ยวข้องเช่นเดียวกับ Deslandes et al.

(1999) โดยแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ ระดับที่หนึ่ง การติดต่อสื่อสารที่จะต้องอยู่บนพื้นฐานความเปิดเผย มีความเชื่อมั่นในผู้ปกครอง และครูจะต้องเคารพผู้ปกครองในฐานะผู้เชี่ยวชาญที่เป็นแหล่งสารสนเทศที่มีคุณค่าต่อการจัดการศึกษา ระดับที่สอง การพัฒนาผู้ปกครองโดยการพัฒนาส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีทักษะในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ระดับที่สาม การเข้าถึงสภาพชุมชน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งระหว่างผู้ปกครอง โรงเรียนและชุมชนด้วยการเพิ่มอาสาสมัครและกิจกรรมร่วมกัน และระดับที่สี่ การเกี่ยวข้องสนับสนุนในระดับนโยบาย มาตรฐาน และกระบวนการต่าง ๆ ในชุมชน

Epstein (1995) กล่าวถึงกระบวนการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่ระยะการเริ่มต้นจนถึงขั้นการเกิดความเป็นหุ้นส่วนกับชุมชน 6 ขั้นตอน คือ ขั้นที่หนึ่ง การริเริ่มจัดตั้งทีมปฏิบัติการ (action team or action arm) เพื่อส่งเสริมกิจกรรมความเป็นหุ้นส่วน ขั้นที่สอง การระดมเงินทุนและแหล่งสนับสนุนอื่น ๆ ขั้นที่สาม การระบุดำเนินงาน กิจกรรมความเป็นหุ้นส่วน ขั้นที่สี่ การพัฒนาแผนการดำเนินการระยะยาว ขั้นที่ห้า การปฏิบัติตามตามแผน และขั้นที่หก การเพิ่มความเข้มแข็งโดยขยายเครือข่ายความเป็นหุ้นส่วน ซึ่งกระบวนการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียนตามแนวคิดของ Epstein ดังกล่าว Sanders(1998) ได้นำมาปรับใช้ในการปฏิบัติ โดยเริ่มจากการจัดตั้งเป็นทีมปฏิบัติการ (action team or action arm) จำนวน 6-12 คน ซึ่งสมาชิกประกอบด้วย 1) อาจารย์ใหญ่หรือผู้บริหารโรงเรียน 1 คน (chair) 2) แกนนำในการจัดกิจกรรมเพื่อความเป็นหุ้นส่วน 6 ด้าน ประกอบด้วยครูและผู้ปกครอง 6 คน (chair or co-chairs) 3) ตัวแทนชุมชน/นักจิตวิทยา/ที่ปรึกษาโรงเรียน 2-3 คน และ 4) นักเรียน 1-2 คน หลังจากนั้น ทีมปฏิบัติการจะมีขั้นตอนการดำเนินการคล้ายคลึงกับการปฏิบัติการโดยทั่วไป ซึ่งมี 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการวางแผน(planning) 2) ขั้นการนำแผนไปปฏิบัติ (implementing) 3) ขั้นการประเมิน (evaluating) และ 4) ขั้นการปรับปรุงกิจกรรม(improving activities)

จากแนวคิดของนักการศึกษาแต่ละท่านดังกล่าวผู้วิจัยได้นำแนวคิดมาทำการเปรียบเทียบดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

ขั้น	Epstein, 1995	Sanders, 1999	Deslandes, 1999	Shepard, 1999	Davies, 2000
1	1. ตั้งทีมงาน 2. ระดมทุน	1. ตั้งทีมงาน			
2	3. ระบุ/กำหนดจุดเริ่มต้น				1. เตรียมความพร้อม: 2. ปรับปรุงสภาพร. 3. เข้าหาชุมชน
3	4. พัฒนาแผน	2. วางแผน			4. กำหนดแนวทาง
4	5. ดำเนินการตามแผน	3. นำแผนไปปฏิบัติ	1. เสริมทักษะ ผปค. 2. สร้างความเชื่อมั่น 3. เข้าร่วมกิจกรรม 4. กำหนดกิจกรรม 5. กำหนดนโยบาย	1. ติดต่อสื่อสาร 2. พัฒนาทักษะ 3. เข้าถึงชุมชน 4. มีส่วนร่วมระดับนโยบาย	5. มอบภารกิจการเป็นผู้นำให้ ผปค.
5		4. ประเมิน			
6	6. สร้างเครือข่าย	5. ปรับปรุง			

จากตารางที่ 1 แนวคิดของนักการศึกษาแต่ละท่านเกี่ยวกับขั้นตอน/กระบวนการในการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนดังกล่าว จะพบว่ามีหลายประเด็นที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงหรือสอดคล้องกันจึงได้สรุปเป็นภาพรวมของแนวคิดดังกล่าวโดยแบ่งขั้นตอนหรือกระบวนการในการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็น 6 ขั้นตอนได้แก่

1) การจัดตั้งทีมงาน/การระดมทุนเป็นการเตรียมการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนซึ่งโดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากนักวิจัยและผู้บริหารโรงเรียนโดยเฉพาะผู้บริหารโรงเรียนนับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการทำให้เป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนมากที่สุด (Rutherford & Billig, 1995) การจัดตั้งทีมงานประกอบด้วยกิจกรรมการคัดเลือก/สรรหาครูและสมาชิกในชุมชนที่เห็นว่ามีความรู้ความสามารถรวมถึงมีทัศนคติที่ดีต่อการร่วมงานกับผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน มีความพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษาในชุมชนและเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการพูดจาหรือขอความร่วมมือจากบุคคลอื่นด้วย สมาชิกคนใดในทีมที่ยังไม่มีลักษณะดังกล่าว นักวิจัย ผู้บริหารโรงเรียนและผู้นำท้องถิ่นจะต้องทำหน้าที่ในการฝึกหรือเตรียมความพร้อมให้โดยเฉพาะครูทุกคนทั้งที่อยู่ในทีมหลักและครูอื่น ๆ ที่จะต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสมสำหรับกิจกรรมการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนนั่นคือจะต้องมีบุคลิกที่ดี ยิ้มแย้มแจ่มใสกับสมาชิกในชุมชน มีความจริงใจและเอา

ใจใส่ต่อปัญหาต่าง ๆ อันจะนำไปสู่ความไว้วางใจและความเชื่อมั่นของผู้ปกครองนักเรียนในทุก
ระดับ สำหรับทีมงานหลักหรือทีมปฏิบัติการโดยทั่วไปมีจำนวนระหว่าง 6-12 คน ซึ่งสมาชิก
ประกอบด้วย 1) อาจารย์ใหญ่หรือผู้บริหารโรงเรียน 1 คน (chair) 2) แกนนำในการจัดกิจกรรม
เพื่อความเป็นหุ้นส่วน 6 ด้าน ประกอบด้วยครูและผู้ปกครองนักเรียนจำนวน 6 คน (chair or co-
chairs) โดยกระจายตามระดับชั้น 3) ตัวแทนชุมชน/นักจิตวิทยา/ที่ปรึกษาโรงเรียนจำนวน 2-3 คน
และ 4) นักเรียนจำนวน 1-2 คน โดยกระจายตามระดับชั้น

2) การระบุ/กำหนดจุดเริ่มต้นเป็นการประชุมร่วมกันของทีมปฏิบัติการเพื่อช่วยกัน
ระดมความคิดเกี่ยวกับจุดอ่อนและจุดแข็งของชุมชนและสถานศึกษาว่ามีอะไรบ้าง การได้รับรู้ถึง
สิ่งที่เป็นจุดอ่อนของสมาชิกทั้งหมดทำให้เกิดการตระหนักในปัญหาและจะนำไปสู่การระดมความคิด
และสรรพกำลังในการแก้ปัญหาร่วมกัน ส่วนการทราบจุดแข็งของชุมชนก็จะนำไปสู่การร่วมกัน
หาแนวทางในการใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดในการพัฒนาผู้เรียนและการพัฒนาชุมชนของ
พวกตน

3) การพัฒนาแผนดำเนินงานเป็นการระดมความคิดและหาข้อสรุปเกี่ยวกับ
กิจกรรมการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนว่าในแต่ละภาคการศึกษาและปีการ
ศึกษาจะมีกิจกรรมอะไรบ้างทั้งกิจกรรมทางด้านวิชาการและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
เพื่อวางแผนการจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยหัวหน้าทีมของแต่ละกิจกรรมจะเป็นแกนนำในการกำหนด
หรือระบุกิจกรรมที่ฝ่ายของตนวางแผนที่จะทำตลอดปีการศึกษาแล้วนำเสนอต่อสมาชิกทั้งหมด
ของทีมปฏิบัติการเพื่อขอความเห็นหรือข้อเสนอแนะสำหรับฝ่ายของตน ทั้งในแง่ของรูปแบบ
ความเหมาะสมและความครอบคลุมของกิจกรรมและตัวสมาชิกในชุมชนที่จะสามารถเข้ามาให้
ความช่วยเหลือให้กิจกรรมกรรมในฝ่ายของตนดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) การนำแผนดำเนินการไปปฏิบัติโดยแต่ละฝ่ายดำเนินการตามแผนและระยะเวลาที่
กำหนดไว้โดยมีหัวหน้าฝ่ายนั้น ๆ เป็นแกนนำในการปฏิบัติ นักวิจัย ผู้บริหารและสมาชิกในฝ่าย
อื่น ๆ เป็นผู้คอยสนับสนุนให้กิจกรรมสามารถดำเนินไปได้ด้วยความราบรื่นตามแผนที่วางไว้
บางกิจกรรมอาจใช้เวลาในการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน บางกิจกรรมอาจใช้เวลาไม่มาก
นักแต่ทุกกิจกรรมจะต้องมุ่งเน้นที่การช่วยเหลือสนับสนุนของทุกฝ่ายรวมถึงการดึงเอาบุคคล
ในชุมชนเข้ามาเป็นแนวร่วมให้ได้มากที่สุด

5) การประเมินผลการปฏิบัติซึ่งแบ่งออกเป็นสองลักษณะคือการประเมินเป็นระยะ ๆ
ระหว่างกระบวนการปฏิบัติเพื่อให้ทราบความก้าวหน้ารวมถึงสะท้อนผลการปฏิบัติว่าเป็นไปตาม
แผนที่กำหนดเอาไว้หรือไม่ นอกจากนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกระดับได้แสดงความรู้สึก
ของตนต่อกิจกรรมหรืองานที่ได้ดำเนินการไปแล้วว่าประสบความสำเร็จหรือเกิดปัญหาอย่างไรบ้าง
รวมไปถึงความพึงพอใจต่อการทำงานร่วมกันซึ่งผลที่ได้จะนำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติให้มี

ประสิทธิภาพและทำให้เกิดความพึงพอใจของสมาชิกมากยิ่งขึ้น และการประเมินเมื่อสิ้นสุดกระบวนการหรือกิจกรรมเพื่อเป็นการสรุปภาพรวมของการดำเนินการอีกครั้งว่าประสบความสำเร็จอย่างไรบ้าง มีปัญหาอุปสรรครวมถึงผลกระทบอะไรตามมาบ้างอันจะนำไปสู่การปรับปรุงกิจกรรมนั้น ๆ ในภาคการศึกษาหรือปีการศึกษาต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

6) การปรับปรุงพัฒนาแผนดำเนินงานเมื่อต้องมีการจัดกิจกรรมบางอย่างอีกครั้งหนึ่ง ที่ทีมงานก็นำเอาประสบการณ์ ที่ได้จากการจัดกิจกรรมนั้นหรือกิจกรรมอื่นที่คล้ายคลึงกันมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนงานให้มีความชัดเจนและเหมาะสมมากยิ่งขึ้นมีการวางแผนในการป้องกันแก้ไขปัญหาต่างที่เคยเกิดขึ้นหรือที่เห็นว่ามีแนวโน้มจะเกิดขึ้นอย่างครบถ้วน

ซึ่งกระบวนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวจะมีลักษณะที่หมุนเวียนต่อเนื่องกันไป โดยที่แต่ละกิจกรรมเมื่อต้องมีการดำเนินการในครั้งใหม่ก็จะมีความพร้อมหรือความสมบูรณ์มากกว่าครั้งก่อนรวมถึงมีผู้เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมเพิ่มขึ้นมากกว่าครั้งก่อนด้วย

1.5 ประโยชน์ที่เกิดจากความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

ความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนของผู้ปกครองและชุมชนทำให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาหลายด้านทั้งต่อตัวผู้ปกครองเอง ต่อเด็กและต่อนักศึกษาดังที่นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวไว้ดังนี้

Street (1998) และ Ford, Follmer and Litz (1998) และ กล่าวถึงประโยชน์หรือผลดีที่เกิดจากการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนไว้สอดคล้องกันโดยแบ่งออกเป็น 3 ด้านได้แก่ ประโยชน์ต่อผู้ปกครองและชุมชนคือ ทำให้ผู้ปกครองและชุมชนได้มีโอกาสรับรู้ปัญหาและความต้องการของนักเรียนอย่างชัดเจนจากกระบวนการทำงานร่วมกัน ซึ่งก็จะทำให้สามารถหาแนวทางในการให้ความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องมากยิ่งขึ้น ประโยชน์ต่อเด็กคือ ทำให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง มองเห็นคุณค่าความสำคัญของตนที่มีต่อครู ผู้ปกครองและสังคม จึงเกิดความเชื่อมั่นและทัศนคติที่ดีต่อการเรียน รวมถึงกล้าที่จะพูดคุยปรึกษาหารือกับครูและผู้ปกครองในทุกเรื่องเพราะตระหนักอยู่เสมอว่าครูและผู้ปกครองเข้าใจและพร้อมที่จะรับฟัง และประโยชน์ต่อครูคือ ครูเกิดความเข้าใจและมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนเพราะได้มีโอกาสพูดคุยปรึกษาหารือและทำความเข้าใจกันอย่างสม่ำเสมอทำให้ทราบว่าผู้ปกครองและชุมชนคิดหรือรู้สึกอย่างไร ผู้ปกครอง มีความต้องการอะไรบ้าง ครูไม่ต้องคอยกังวลว่าจะทำให้ผู้ปกครองหรือชุมชนไม่พอใจ

Trusty (1998) กล่าวถึงประโยชน์จากการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียน 4 ประการได้แก่ 1) นักเรียนเกิดความตระหนักในคุณค่าความสำคัญของตนเอง มีความเชื่อมั่นในการ

แสดงออกในด้านต่าง ๆ มากยิ่งขึ้นทั้งทางสังคมและการเรียน 2) นักเรียนมีการปรับปรุงพฤติกรรมเอาใจใส่ต่อการเรียนรวมถึงมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนของตนเพราะรับรู้ในความคาดหวังของครู ผู้ปกครองและสังคมที่มีต่อพวกตน 3) นักเรียนมีพฤติกรรมและผลการเรียนดีขึ้นซึ่งเป็นผลมาจากการมีทัศนคติและการปรับปรุงพฤติกรรมกรเรียนของตนไปในทางบวก การมีความพยายามในการเรียนมากยิ่งขึ้น และ 4) ครูมีความเชื่อมั่นต่อกระบวนการจัดการศึกษาที่ให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ครูเลิกพฤติกรรมการทำงานตามลำพังหรือพฤติกรรมการทำงานที่มองข้ามความสำคัญของผู้ปกครองและชุมชน

Shymansky, Yore and Hand (2000) ทำการศึกษาเกี่ยวกับโครงการเสริมพลังผู้ปกครองในการให้ความช่วยเหลือทางการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์แก่เด็กและนำเสนอข้อค้นพบเกี่ยวกับประโยชน์ของโครงการ 3 ด้าน ได้แก่ 1) ผู้ปกครองที่เข้าร่วมกิจกรรมการจัดการศึกษากับโรงเรียนมีความรู้สึกที่ดีต่อโรงเรียน การร่วมงานกับโรงเรียนทำให้ผู้ปกครองรู้สึกว่าได้ประสบการณ์ที่ดีในการให้ความช่วยเหลือบุตรของตน 2) ครูรู้สึกมีกำลังใจในการจัดการศึกษาเพราะได้รับการสนับสนุนที่ดีจากผู้ปกครอง ปกครองและชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีคุณค่าสำหรับเด็กและโรงเรียนสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาได้ และ 3) นักเรียนตระหนักในความสำคัญของตนที่มีต่อผู้ปกครอง โรงเรียนและชุมชน มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน ส่งผลให้มีพฤติกรรมแสดงออกที่ดีและมีผลการเรียนดีขึ้น

Tichenor (1998) และ Buttery and Anderson (1999) ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับพลวัตของการทำงานร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนและได้นำเสนอข้อสรุปเกี่ยวกับผลทางบวกที่เกิดจากการร่วมงานกันประกอบด้วย 1) ทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นอย่างชัดเจน 2) ทำให้นักเรียนมีความเอาใจใส่หรือมีแรงจูงใจในการเรียนให้ประสบความสำเร็จมากกว่าเดิม 3) การลดปริมาณการออกกลางคันของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงกลุ่มต่าง ๆ ทุกกลุ่ม 4) การปรับปรุงทัศนคติต่อตนเอง แรงจูงใจ และพฤติกรรมของนักเรียน 5) ทำให้ ผู้ปกครองและนักเรียนมีความเอาใจใส่และความเสียสละเพื่อกิจกรรมการศึกษามากขึ้น และ 6) ผู้ปกครองมีความเข้าใจและความพึงพอใจการทำหน้าที่ของครูมากยิ่งขึ้น

Pape (1999) และ Ricco, Mccollum and Schuyten (2003) กล่าวถึงประโยชน์ที่นักเรียนจะได้รับจากการร่วมงานของครูกับผู้ปกครอง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาความสามารถต่าง ๆ ของนักเรียน ทั้งความรู้ความสามารถทางด้านการเรียนและทักษะในการทำงานด้านต่าง ๆ เพราะครูมีผู้ช่วยสอนที่มีประสิทธิภาพซึ่งก็ได้แก่ผู้ปกครองนั่นเอง และด้านทัศนคติรวมทั้งความรู้สึกของนักเรียนต่อตนเองต่อการเรียนและต่อการดำเนินชีวิต นักเรียนมีความอบอุ่นในการอยู่ร่วมกับครอบครัวที่เข้าใจและมีความสุขในการเรียนรู้

ประโยชน์จากการเกี่ยวข้องหรือความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียนที่ นักการศึกษาแต่ละท่านได้นำเสนอไว้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดแต่ละท่านมาสรุปนำเสนอโดยแบ่งตาม กลุ่มบุคคลที่ได้รับประโยชน์ตามแนวคิดของ Ford, Follmer and Litz (1998) และ Shymansky, Yore and Hand (2000) ซึ่งแบ่งกลุ่มบุคคลที่ได้รับประโยชน์เป็น 3 กลุ่มได้แก่ประโยชน์สำหรับผู้ ปกครองและชุมชน ประโยชน์ต่อเด็กและประโยชน์ต่อครู ซึ่งสามารถแยกนำเสนอถึงประโยชน์ สำหรับแต่ละกลุ่มได้ดังนี้ คือ

1) ประโยชน์สำหรับเด็กได้แก่ (1) ทำให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในความสามารถ ของตนเองมากขึ้น (2) นักเรียนเกิดการปรับปรุงพฤติกรรม/การเอาใจใส่และทัศนคติต่อการเรียน (3) นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น (4) ลดปัญหาการออกจากโรงเรียนกลางคันของ นักเรียน 2) ประโยชน์สำหรับผู้ปกครองได้แก่ (1) ผู้ปกครองได้รับรู้ถึงปัญหาและความต้องการ ของนักเรียนอย่างชัดเจนทำให้สามารถให้ความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง (2) เกิดการประสานงาน ในทางปฏิบัติระหว่างครูกับผู้ปกครอง (3) ผู้ปกครองเกิดความพึงพอใจและทัศนคติที่ดีต่อครู และ 4) การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ปกครองกับครูได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น

3) ประโยชน์สำหรับครูได้แก่ (1) ครูสามารถทำให้ผู้ปกครองที่ยากแก่การเข้าถึง (hard to reach) เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้ (2) ครูมีความเชื่อมั่นต่อการให้ ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น (3) ครูมีความเข้าใจและสามารถตอบสนอง ความต้องการของผู้ปกครองได้อย่างถูกต้องมากขึ้น และ (4) ครูมีการพัฒนาความคาดหวังและ มาตรฐานในการจัดการศึกษา

1.6 ตัวบ่งชี้ความสำเร็จของความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนของผู้ปกครอง และชุมชน

นักการศึกษาหลายท่านได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับสภาพของชุมชนและสถานศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าประสบความสำเร็จในการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งจะขอนำเสนอ ถึงแนวคิดและข้อค้นพบของนักการศึกษาบางท่าน ดังนี้

Preedy (1993) เสนอแนะเกี่ยวกับหลักการเกี่ยวกับการสร้างความเป็นหุ้นส่วน ของผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียนโดยกล่าวถึงรายละเอียดปลีกย่อยที่จะต้องคำนึงถึง 12 ประการ ซึ่งประกอบด้วย 1) การทำให้โรงเรียนเป็นระบบที่ยินดีต้อนรับ (welcome system) สำหรับนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน 2) โรงเรียนมีการจัดเตรียมรายงานหรือแฟ้มข้อมูลของนักเรียนแต่ละคน 3) โรงเรียนมีการให้คำปรึกษาเป็นการเฉพาะแก่ผู้ปกครองอย่างน้อยปีละสองครั้ง 4) โรงเรียนมี กิจกรรมการพบปะกับผู้ปกครองในชั้นเรียนอย่างน้อยภาคเรียนละหนึ่งครั้ง 5) ผู้ปกครองนักเรียนมีการเข้ามาประสานงานในชั้นเรียน 6) ผู้ปกครองและชุมชนมีโอกาสเข้ามาตรวจสอบการบริหารโรงเรียน

เรียน 7) ผู้ปกครองนักเรียนมีส่วนร่วมในเอกสาร งานพิมพ์ การประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน
 8) โรงเรียนมีเอกสารหรือบันทึกต่าง ๆ เกี่ยวกับนักเรียนและหน่วยงานต่าง ๆ ให้ผู้ปกครองเข้ามา
 ศึกษาได้ 9) การจัดการศึกษาเป็นไปตามความสนใจและความต้องการของผู้ปกครอง 10) โรงเรียน
 มอบหมายให้ครูเข้าไปเยี่ยมบ้านนักเรียน 11) ความเป็นหุ้นส่วนจะต้องทำควบคู่ไปกับงานบริการ
 และ 12) การดำเนินงานการศึกษาาร่วมกับผู้ปกครองต้องใช้กระบวนการประชาธิปไตย

Schine (1998) กล่าวว่าสภาพโรงเรียนและสภาพของผู้ปกครองที่ต้องการให้เกิดขึ้น
 จากการกระบวนการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนหนึ่งของโรงเรียนนั้นมุ่งให้เกิดสภาพ
 3 อย่าง คือ 1) โรงเรียนมีการแสวงหาแนวทางในการตอบสนองความสนใจและความต้องการของ
 ผู้เรียนอย่างหลากหลาย 2) โรงเรียนได้มีการจัดเตรียมข้อมูล สารสนเทศที่ถูกต้องเหมาะสม และ
 เพียงพอสำหรับผู้ปกครอง/ผู้ปกครอง และ 3) โรงเรียนมีการแบ่งปันภาวะความผูกพันในการ
 ส่งเสริมความเจริญงอกงามของเด็กร่วมกับผู้ปกครอง และในส่วนของ ผู้ปกครองเองก็มุ่งให้เกิด
 สภาพ 3 อย่างเช่นกัน คือ 1) ผู้ปกครองมีการกำหนดเป้าหมายการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน
 2) ผู้ปกครองมีการจัดเตรียมข้อมูล สารสนเทศที่ถูกต้องเหมาะสมและเพียงพอสำหรับโรงเรียน
 และ 3) ผู้ปกครองมีการร่วมมือรวมพลังกับโรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาสังคมและชุมชน

Waller & Waller (1998) กล่าวถึงตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการให้ผู้ปกครองเข้ามาเป็น
 หุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนโดยแบ่งออกเป็น 7 ด้าน คือ 1) ด้านสภาพบรรยากาศของโรงเรียนที่มี
 ความปลอดภัย ครูและนักเรียนมีความสุขในการเรียนและการทำงาน ครูทุกคนให้การต้อนรับผู้ที่
 เข้ามาติดต่อกับโรงเรียนด้วยความเป็นกันเอง ยิ้มแย้มแจ่มใส 2) ด้านความสัมพันธ์กับผู้ปกครอง
 ผู้ปกครองนักเรียนทุกคนรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า มีความสำคัญสำหรับครูและนักเรียน สามารถให้
 ความช่วยเหลือในการจัดการศึกษาได้และรู้สึกว่าครูทุกคนในโรงเรียนยินดีต้อนรับตนตลอดเวลา
 3) โรงเรียนมีการสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนและผู้ปกครองทั้งในและนอกโรงเรียนโดยการ
 เตรียมข้อมูลสำหรับผู้ปกครองและวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในห้องเรียนควบคู่กับ
 การเรียนการสอนในชั้นเรียน 4) เกิดสภาพการณ์ในการสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนอยู่ตลอด
 เวลาทั้งในโรงเรียน ในชุมชน และที่บ้าน ทั้งในและนอกเวลาเรียน เมื่ออยู่นอกโรงเรียนผู้ปกครอง
 และสมาชิกในชุมชนได้ทำหน้าที่แทนครู 5) การจัดระบบและการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ
 ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายและแนวทางการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้
 สำหรับนักเรียนตรงกันกับครู ทำให้การปฏิบัติหรือการให้คำแนะนำมีความสอดคล้องและเป็นไปใน
 ทิศทางเดียวกัน 6) การตระหนักเกี่ยวกับสภาพแห่งความสำเร็จของนักเรียนที่จะต้องเกิดจาก
 กระบวนการเสริมแรงหรือการให้รางวัลมากกว่าการลงโทษ และคณะทำงานจะต้องกำหนดแนว
 ทางดำเนินการที่จะนำไปสู่ความสำเร็จอย่างสอดคล้องกัน 7) การเชื่อมโยงระหว่างบ้านกับ
 โรงเรียนเป็นไปอย่างเข้มแข็งโดยผู้ปกครองแสดงบทบาทเป็น active part ในการจัดการเรียนรู้

ผู้ปกครองมีความมั่นใจว่าปัญหาทุกอย่างจะได้รับความร่วมมือและช่วยเหลือจากโรงเรียน การประชุมพบปะระหว่างผู้ปกครองกับครูเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ และนักเรียนได้รับการติดตามพฤติกรรมหรือความเจริญก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา

Raffaele & Knoff (1999) ทำการศึกษาเกี่ยวกับผู้ปกครองที่มีประวัติไม่เคยเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในระบบการจัดการศึกษาและได้กล่าวถึงสภาพโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพในการร่วมมือจัดการศึกษากับผู้ปกครองว่าจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ 1) ครูมีการพัฒนาความรู้ความสามารถและประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอน 2) ครูมีการปรับปรุงหลักสูตรและกาใช้เทคโนโลยีให้สามารถตอบสนองความต้องการ ความสนใจของนักเรียนและผู้ปกครองได้อย่างทั่วถึง 3) โรงเรียนมีการปรับปรุงบรรยากาศให้มีความสะดวก ปลอดภัยและต้อนรับผู้เข้ามาเยือน 4) กระบวนการติดตามและประเมินนักเรียนทั้งในระหว่างเรียนและระยะสิ้นสุดการเรียนมีความเป็นปัจจุบัน ทันเหตุการณ์ 5) โรงเรียนมีการระดมทรัพยากรและความรู้ความสามารถจากบุคคลหลายฝ่ายเข้ามาช่วยในการจัดการศึกษาและแก้ปัญหาของนักเรียน

Turner (2000) กล่าวถึง ความมุ่งหวังที่ผู้ปกครองนักเรียนต้องการได้รับจากครูผ่านกระบวนการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองในการพัฒนาผู้เรียนโดยอ้างจาก ข้อเสนอของ National PTA (1996) ซึ่งมี 10 ประการได้แก่ 1) ครูช่วยทำให้ผู้ปกครองเกิดความเชื่อมั่นในความสามารถและบทบาทของตน 2) ครูช่วยทำให้ผู้ปกครองเกิดความเข้าใจถึงความต้องการ ความสนใจและความสามารถพิเศษต่าง ๆ ของเด็ก 3) ครูมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองอย่างต่อเนื่องและเปิดเผย 4) ครูมอบหมายการบ้านให้เด็กอย่างเหมาะสม และมีความหมาย 5) ครูมีการพัฒนามาตรฐานทางวิชาการ 6) ครูแสดงให้เห็นถึงความใฝ่รู้และอุทิศตนเพื่อการทำงาน 7) ครูมีการปฏิบัติต่อเด็กทุกคนอย่างยุติธรรม 8) ครูส่งเสริมให้เกิดระเบียบวินัยอย่างเหมาะสม และทางบวก 9) ครูกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง 10) ครูช่วยแนะนำ/กำหนดแนวทางในการแสดงออกต่อเด็กของผู้ปกครองและนอกจากนี้ Turner ยังได้เสนอแนวคิดที่ได้จากการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะโรงเรียนที่มีการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนอย่างเข้มแข็งว่าจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ 1) มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการให้ผู้ปกครองนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างชัดเจน 2) มีการออกแบบหรือกำหนดแนวทางการเข้าถึงผู้ปกครองทั้งหมดทุกระดับ ไม่เจาะจงเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง 3) ผู้บริหารในทุกระดับให้การสนับสนุนกิจกรรมการเกี่ยวข้องของผู้ปกครอง 4) มีการฝึกอบรมวิธีการปฏิบัติให้กับครูและผู้ปกครอง 5) มีการติดต่อสื่อสารแบบสองทางระหว่างครูกับผู้ปกครองและการติดต่อประสานงานต้องเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ 6) มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการดำเนินงานกับโครงการอื่น ๆ ของโรงเรียนและชุมชน 7) มีกิจกรรมการประเมินการปฏิบัติงานในทุกชั้นตอนและนำผลจากการประเมินมาใช้ปรับปรุงการดำเนินการจนเป็นกิจกรรมปกติ

จากแนวคิดของนักการศึกษาหลายท่านที่กล่าวถึงข้างต้น ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดที่ได้มาทำการสังเคราะห์และสรุปเกี่ยวกับลักษณะของโรงเรียนและชุมชนที่แสดงถึงความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ 12 ประการ คือ

- 1) ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาในทุกระดับให้ความสำคัญและสนับสนุนกิจกรรมการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนของผู้ปกครองและชุมชน
- 2) โรงเรียนมีการแสวงหาแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจของนักเรียนอย่างหลากหลายตามระดับความสามารถและความสนใจของเด็ก
- 3) โรงเรียนมีการจัดเตรียมข้อมูล สารสนเทศต่าง ๆ สำหรับผู้ปกครองอย่างเพียงพอทั้งข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนและข้อมูลความรู้ที่จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ปกครองในการช่วยเหลือเด็ก
- 4) โรงเรียนมีบรรยากาศที่เป็นกันเองสำหรับผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนที่เข้ามาติดต่อ ครูและผู้บริหารยิ้มแย้มแจ่มใส ให้บริการด้วยความเต็มใจ
- 5) ผู้ปกครองและชุมชนตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของพวกตนในการเข้าไปมีบทบาทต่อการจัดการศึกษาของเยาวชนในชุมชน
- 6) การติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การประสานงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทุกฝ่ายมีความเข้าใจตรงกัน
- 7) การแบ่งปันภาระรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเกิดขึ้นในทุกระดับตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาและการดำเนินงานหรือการปฏิบัติกิจกรรม
- 8) ผู้ปกครองและชุมชนมีความกระตือรือร้นในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา กิจกรรมการจัดการศึกษาบางกิจกรรมเกิดจากการชักนำของครู และบางกิจกรรมเริ่มจากผู้ปกครองและชุมชน (parents and community as active parts)
- 9) ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดเวลาทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน ในโรงเรียน และ ในชุมชน โดยผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนทำหน้าที่เป็นครูในเวลาที่นักเรียนอยู่ในชุมชน การจัดการกิจกรรมมีลักษณะการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายของหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน
- 10) กิจกรรมการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ได้รับการติดตามและประเมินอย่างต่อเนื่องทุกระยะ รวมทั้งมีการปรับปรุงการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดความเหมาะสมอยู่ตลอดเวลา
- 11) กิจกรรมการจัดการศึกษาเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การให้การศึกษาเน้นการส่งเสริมพฤติกรรมในทางบวกหรือการเสริมแรงมากกว่าการลงโทษผู้เรียน
- 12) การกำหนดนโยบายที่เน้นการเข้าถึงผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชนทุกระดับเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงโดยเฉพาะกลุ่มที่เข้าถึงยากกลุ่มต่าง ๆ

1.7 ปัญหาและอุปสรรคในการทำให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียน

อุปสรรคการให้ผู้ปกครองเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนมีหลายประการซึ่งสามารถสรุปได้ 6 ประการ ประการแรก คือ ทศนคติและการรับรู้ทางลบของครูและผู้ปกครองเกี่ยวกับการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนมองสถานศึกษาในทางไม่ดี ครูไม่นำเครพนับถือและไม่อยากร่วมงานด้วย ส่วนครูเองก็มองว่าผู้ปกครองและชุมชนทำให้เกิดปัญหามากกว่าที่จะช่วยทำให้งานประสบความสำเร็จ ผู้ปกครองบางรายเรื่องมาก ไม่มีความรู้ การให้เข้ามามีส่วนร่วมจึงเป็นเรื่องได้ไม่คุ้มเสียสภาพความเป็นหุ้นส่วนจึงไม่เกิดขึ้น เพราะครูและผู้ปกครองมีความเชื่อว่าทำให้เกิดความยุ่งยาก เป็นการเพิ่มภาระ (Preedy, 1993; Epstein, 1998; Sanders, 1998; Phelps, 1999) ประการที่สอง อุปสรรคในด้านเวลาในการร่วมงานระหว่างครูและผู้ปกครอง สำหรับครูการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองอาจถือว่าเป็นภารกิจนอกเหนือจากภารกิจประจำของตนซึ่งมีมากอยู่แล้ว ในขณะที่สภาพของผู้ปกครองในปัจจุบันผู้ปกครองหลายรายต่างก็มีภาระความรับผิดชอบจนไม่สามารถให้เวลากับโรงเรียนได้มากนักโดยเฉพาะผู้ปกครองที่หย่าร้างหรือผู้ปกครองที่พ่อแม่ของเด็กต้องทำงานนอกบ้านทั้งคู่ (Preedy, 1993; Warner, 1997; Sanders, 1998) ประการที่สาม ปัญหาจากการติดต่อสื่อสาร ครูใช้วิธีการติดต่อสื่อสารไม่เหมาะสมกับผู้ปกครอง ใช้ภาษาที่เป็นทางการเข้าใจยาก ครูบางส่วนไม่พยายามเข้าหาผู้ปกครองและชุมชนแต่ใช้วิธีการอื่นแทน เช่น การฝากจดหมายหรือข้อความต่าง ๆ ผ่านเด็กทำให้การสื่อสารไม่ได้ผล ในส่วนผู้ปกครองเองก็อาจมีปัญหาด้านการเดินทาง ไม่มีโทรศัพท์ หรือขาดทักษะการอ่าน (Warner, 1997; Phelps, 1999; Geenen et al., 2001) ประการที่สี่ ปัญหาเฉพาะตัวของครูเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะหรือพฤติกรรมของครู ครูบางส่วนมีความมั่นใจในตนเองมากจึงไม่ยอมรับในความคิดเห็นของผู้ปกครอง ครูบางคนมีบุคลิกที่ไม่เหมาะสมและใช้วาจาไม่สุภาพ ไม่ให้เกียรติผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน (Preedy, 1993; Phelps, 1999) ประการที่ห้า การขาดการสนับสนุน ในระดับนโยบายจากผู้บริหารระดับใดระดับหนึ่งทำให้การทำงานไม่ราบรื่น มีอุปสรรคจากผู้บริหารในด้านการปฏิบัติงานและ การสนับสนุนด้านงบประมาณที่จะต้องใช้ในการร่วมงานกับผู้ปกครองและชุมชน (Preedy, 1993; Warner, 1997; Epstein, 1998) และประการสุดท้าย ผู้ปกครองมีประสบการณ์ในทางลบต่อโรงเรียนและระบบการศึกษา ผู้ปกครองบางส่วนไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน มีปัญหาขัดแย้งกับครูหรือเคยมีประสบการณ์ถูกให้ออกกลางคันจึงมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อโรงเรียน และไม่อยากจะเข้ามาข้องแวะกับโรงเรียน (Warner, 1997; Geenen et al., 2001)

ตอนที่ 2 กระบวนทัศน์การวิจัยและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.1 กระบวนทัศน์ของการวิจัย

วิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ที่ได้รับการยอมรับมาอย่างยาวนานและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นวิธีการที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถอธิบายความเป็นไปของโลกและธรรมชาติต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องซึ่งความเข้าใจของมนุษย์เกี่ยวกับความเป็นไปในธรรมชาติได้ส่งผลให้มนุษย์สามารถคิดค้นหรือสร้างสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้มนุษย์สามารถเอาชนะปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ในธรรมชาติได้มากมาย (ผ่องพรรณ ตริยมงคลกุล, 2545) วิธีการทางวิทยาศาสตร์จึงเป็นวิธีการหลักที่สังคมปัจจุบันใช้สำหรับการแก้ปัญหาและแสวงหาคำตอบต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต สำหรับนักสังคมศาสตร์ก็ได้นำเอาแนวความคิดของวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้เพื่อการแก้ปัญหาและแสวงหาความรู้ทางสังคมศาสตร์ด้วย ในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมาวิธีการทางวิทยาศาสตร์จึงเป็นวิธีการหลักในการแก้ปัญหาและแสวงหาความรู้ของมนุษย์ทั้งทางวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ (Cresswell, 1994)

แต่ทว่าในช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา นักสังคมศาสตร์จำนวนมากมีคำถามว่า การที่นักสังคมศาสตร์นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้อธิบายความเป็นไปของปรากฏการณ์ทางสังคมนั้นมีความเหมาะสมเพียงพอนหรือไม่เพราะปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมนั้นเป็นเรื่องของมนุษย์ซึ่งมีความคิดและความรู้สึก ไม่เหมือนกับปรากฏการณ์จากธรรมชาติที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ สามารถอธิบายด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และบางอย่างสามารถที่จะควบคุมหรือทำให้เกิดขึ้นซ้ำได้ (Cresswell, 1994) แต่ปรากฏการณ์ทางสังคมส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมหรือทำซ้ำได้ด้วยเหตุผลที่มนุษย์มีความคิดเป็นของตนเองและเหตุผลทางด้าน จริยธรรม ข้อจำกัดของวิธีการทางวิทยาศาสตร์สำหรับนักสังคมศาสตร์ดังกล่าวได้นำมาสู่การแสวงหาแนวทางในการหาคำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เหมาะสมมากกว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และจากเหตุผลที่มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ไม่เหมือนกับสิ่งมีชีวิตหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอื่น ๆ กลุ่มนักวิจัยทางสังคมศาสตร์จึงได้เสนอกระบวนทัศน์ทางเลือกที่เชื่อว่าจะมีความเหมาะสมสำหรับนักสังคมศาสตร์มากขึ้น (Schwandt, 2000)

จุดอ่อนบางประการของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ คือ ประการแรก ปรากฏการณ์ทางสังคมศาสตร์ของมนุษย์บางกลุ่มบางพวกมีลักษณะเฉพาะของตนที่แตกต่างสังคมอื่น และไม่สามารถให้คำอธิบายได้ด้วยข้อสรุปจากกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ประการที่สอง ปรากฏการณ์ทางสังคมบางอย่างเป็นสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมหรือจัดกระทำซ้ำให้เหมือนเดิมได้ หรือถึงแม้จะทำซ้ำให้เหมือนเดิมมากที่สุดเวลาก็เปลี่ยนไป และประการสุดท้ายเป็นเรื่องของเหตุผลทางจริยธรรมที่นักวิจัยไม่อาจบังคับจิตใจหรือควบคุมให้ผู้อื่นทำตามที่นักวิจัยต้องการได้ถ้าไม่ได้รับความสมัครใจ จากเหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าวทำให้เกิดการเสนอแนวคิดเกี่ยว

กับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่ต่อต้านกระแสหลัก (Positivism) ขึ้นมาโดยนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ 2 กลุ่มได้แก่ กลุ่มสังคมศาสตร์เชิงตีความ (Interpretive social science) และ กลุ่มสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์ (Critical social science) ซึ่งจะขอเสนอสาระโดยสังเขปดังนี้

1) กลุ่มสังคมศาสตร์เชิงตีความ (Interpretivist social science) หรือเรียกอีกอย่างว่า แนวคิดกลุ่มปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) ซึ่งมีมาอย่างยาวนานแต่ไม่มีความโดดเด่นเหมือนแนวคิดกลุ่มปฏิฐานนิยม แนวคิดกลุ่มปรากฏการณ์นิยมเป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมองว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางสังคมรวมถึงพฤติกรรมของมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความซับซ้อนเกินกว่าที่จะสามารถอธิบายด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเน้นการลดทอนข้อมูล (reduction) การวัดค่าออกมาเป็นตัวเลข (quantification) และการสรุปเป็นกฎเกณฑ์หรือทฤษฎีสำหรับการอ้างอิง (generalization) กลุ่มปรากฏการณ์นิยมเชื่อว่าความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่ปัจเจกชนสามารถรับรู้ได้เฉพาะตัว ดังนั้นการให้ความหมายแก่ปรากฏการณ์ต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องของประสบการณ์หรือการรับรู้ของแต่ละบุคคลและการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมควรเป็นการมองแบบองค์รวมไม่ใช่การเลือกศึกษาเป็นบางส่วนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Babbie, 2001)

2) กลุ่มสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์ (Critical social science) มีมุมมองเกี่ยวกับจุดอ่อนของแนวคิดกลุ่มปฏิฐานนิยมเช่นเดียวกับมุมมองของกลุ่มสังคมศาสตร์เชิงตีความ และยังมองว่าแนวคิดของกลุ่มสังคมศาสตร์เชิงตีความก็มีจุดอ่อนตรงที่เน้นแนวคิดและแนวทางที่เป็นอัตวิสัยมากเกินไป การให้ความหมายของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมเกิดจากการตีความของตัวนักวิจัยเองซึ่งบางครั้งขาดความชัดเจนและไม่สามารถสะท้อนปัญหาหรือสภาพของสังคมตามความเป็นจริงได้ กลุ่มสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์มีแนวคิดพื้นฐานว่า การวิจัยทางสังคมศาสตร์ควรเป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าที่มุ่งลึกเพื่อเผยโครงสร้างที่แท้จริงของปัญหาในสังคม อันจะทำให้ผู้คนได้ตระหนักในศักยภาพของตนในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตหรือสร้างโอกาสของตนในสังคมให้ดีขึ้น (Schwandt, 2000) กลุ่มสังคมศาสตร์เชิงวิพากษ์จึงเน้นที่การค้นพบและสะท้อนโครงสร้างของสังคมตามสภาพความเป็นจริงซึ่งจะเกิดขึ้นได้จากการมีส่วนร่วมของนักวิจัยและกลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ และแนวคิดนี้ ก็เป็นพื้นฐานที่สำคัญของวิธีการวิจัยกลุ่มสิทธิสตรีกลุ่มด้อยโอกาสในสังคมรวมถึงวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Olesen, 1998) ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

2.2 กระบวนทัศน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่นักวิจัยทำหน้าที่สนับสนุนให้เกิดการวิจัยในฐานะแหล่งข้อมูลสำหรับผู้ที่จะทำการศึกษาซึ่งโดยทั่วไปได้แก่กลุ่มด้อยโอกาสเพื่อ

เปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้ค้นพบศักยภาพหรือความสนใจของพวกเขาโดยที่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส หรือเสียเปรียบได้กำหนดหรือระบุปัญหา ระบุแนวทางในการแก้ไข และนำไปสู่การออกแบบการวิจัยที่จะช่วยให้พวกเขาเหล่านั้นบรรลุเป้าหมาย วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเริ่มจากประเทศกำลังพัฒนาในกลุ่มโลกที่สามแต่แพร่หลายอย่างรวดเร็วในยุโรปและอเมริกาเหนือ (Greenwood and Levin, 1998) จุดเริ่มต้นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาจากการวิจัยทางสังคมเชิงวิพากษ์ กระบวนทัศน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมองการวิจัยกลุ่มปฏิฐานนิยมว่าเป็นการวิจัยเพื่อการครอบงำสังคมของกลุ่มคนที่มีโอกาสหรือมีอำนาจมากกว่า ผู้คนจะถูกลดคุณค่าความเป็นตัวของตัวเองมาเป็นสิ่งของหรือวัตถุอย่างหนึ่งที่จะถูกนักวิจัยศึกษา หรือจัดกระทำในกระบวนการวิจัย ในขณะที่กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมองว่า ช่องว่างระหว่างนักวิจัยกับสิ่งที่ถูกวิจัยควรจะต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด โดยสนับสนุนแนวคิดที่ว่าผู้ที่ จะได้รับผลกระทบจากการทำวิจัยควรมีโอกาสหรือมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อแนวทางหรือรูปแบบ การวิจัยเหล่านั้นด้วย (McTaggart, 1996)

หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชื่อว่าหน้าที่ของการวิจัยไม่ใช่เฉพาะเป็นวิธีการเพื่อการผลิตหรือการสร้างองค์ความรู้เท่านั้นแต่ยังจะต้องทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำหรับการ ศึกษาและการพัฒนาให้เกิดความตระหนักอันจะนำไปสู่การลงมือปฏิบัติด้วย คุณค่าของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงอยู่ที่การชักนำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีศักยภาพหรือโอกาสในการ เข้าถึงซึ่งข้อมูลหรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ทำให้มีโอกาสโต้แย้งหรือกำหนดความเป็นไปของพวกเขา ด้วยมือของตนเอง (Reason, 1994)

จากแนวคิดของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวมาพอสรุป เป็นฐานคิดที่สำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้ คือ

1) ความเชื่อในศักยภาพของปัจเจกชนทุกคนว่าตั้งแต่ละบุคคลจะอยู่ในสภาพที่ด้อย โอกาสหรือเสียเปรียบอย่างไรก็ตาม แต่บุคคลเหล่านั้นก็ยังมีศักยภาพของตนในการที่จะร่วมคิด ร่วมทำเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีกว่าขึ้นในสังคมของตนด้วยตนเอง

2) การสร้างองค์ความรู้และการใช้ความรู้จะต้องเป็นไปตามครรลองประชาธิปไตย ที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้การยอมรับ นั่นคือทรัพยากรต่าง ๆ ในสังคมรวมทั้งองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นจะต้องได้รับการแบ่งปันอย่างเท่าเทียมกันอันจะนำไปสู่การกระจายและถือถือ ครอบครองโครงสร้างของสังคมอย่างเป็นธรรม

3) สังคมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ต้องมาจากการร่วมแรงร่วมใจ ที่แท้จริงของคนทั้งจากภายนอกและภายในสังคมนั้นเอง ทุกฝ่ายจะต้องตระหนักว่าการดำเนินการ เพียงลำพังของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่อาจทำให้งานประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงได้ ทุกฝ่ายจะต้อง ร่วมมือและร่วมรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน

4) การเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่ต้องการจะต้องเป็นไปอย่างสันติวิธี ทุกฝ่ายจะต้องคำนึงถึงดุลยภาพระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมและดุลยภาพระหว่างสังคมกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

2.3 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการวิจัยที่อยู่ในกลุ่มของการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งการให้ความหมายส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มของนักวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งจะขอเสนอ ดังนี้

Kemmis and McTaggart (1988, อ้างใน Seymour-Rolls and Hughes, 1995) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายถึงการวิจัยที่ดำเนินการโดยผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์หรือในบริบทของสังคมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมหรือโครงสร้างของสังคมที่เป็นอยู่โดยใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสะท้อนผลการดำเนินการและความรู้สึกที่เกิดขึ้นอันนำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

Turnbull et al. (1998) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายถึงกระบวนการวิจัยที่นักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมกันในการดำเนินการวิจัยตลอดขั้นตอนการวิจัยโดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการปฏิบัติการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือดำรงอยู่ในสังคม

Sohng (1995) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายถึงวิธีการทำให้ผู้คนที่ด้อยโอกาสหรือเสียเปรียบในสังคมมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทและศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ทำให้พวกเขาเหล่านั้นสามารถค้นพบตนเองรวมถึงมองเห็นทางออกที่จะทำให้อโครงสร้างชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึงกระบวนการวิจัยที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างนักวิจัยกับสมาชิกในชุมชนหรือองค์กรหนึ่ง ๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาทางการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยใช้กระบวนการกลุ่มในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติและการสะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกันอันจะทำให้สมาชิกเกิดความรู้ ความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาและนำไปสู่การปรับปรุงสภาพของชุมชนและองค์กรให้ดีขึ้น

2.4 หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งจะขอเสนอแนวคิดของบางท่านดังนี้

Kemmis and McTaggart (2000) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีหลักการที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการทำงานร่วมกันของนักวิจัยกับสมาชิกในชุมชนโดยที่แต่ละคนยอมรับในความเป็นเจ้าของโครงการวิจัยร่วมกันและตระหนักอยู่เสมอว่าความแตกต่างของความรู้และประสบการณ์ที่แต่ละคนมีอยู่สามารถจะนำมาใช้ร่วมกันเพื่อทำให้การวิจัยประสบความสำเร็จได้ ทุกฝ่ายจึงให้ความเคารพในความรู้และประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้องอย่างเท่าเทียมกัน 2) โครงการวิจัยเกิดขึ้นจากความไม่เท่าเทียมที่มีอยู่ในโครงสร้างพื้นฐานของสังคม กลุ่มด้อยโอกาสหรือเสียเปรียบในสังคมมีโอกาสที่จะค้นพบ คำตอบหรือความจริงอันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของตน 3) เป้าหมายหลักของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือการปลุกจิตสำนึกให้คนในสังคมเกิดความตระหนักในปัญหาและมีการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วยตนเอง

Stringer (1999 อ้างใน Smith, 2000) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึงหลักการที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต้องดำเนินการตามกระบวนการประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะต้องคำนึงถึงความเท่าเทียมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องยอมรับในความสำคัญของความรู้และประสบการณ์ของแต่ละคนที่จะเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ไม่ยอมให้คนใดคนหนึ่งมีอิทธิพลในการควบคุมหรือชี้นำผู้อื่น 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากความต้องเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสหรือเสียเปรียบจากความไม่รู้หรือจากสภาพโครงสร้างของสังคมได้รับการปลดปล่อยให้หลุดพ้นจากความไม่เป็นธรรม และ 4) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมช่วยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีโอกาสแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของพวกตนในการทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงแก่สังคมของพวกตน

Merrifield (1997) กล่าวถึงหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3 ประการ ได้แก่ 1) กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งจากภายนอกและภายในชุมชนมีบทบาทร่วมกันในการควบคุมและเป็นเจ้าของโครงการวิจัยซึ่งแตกต่างจากกระบวนการวิจัยกลุ่มปฏิฐานนิยมที่โครงการวิจัยถูกควบคุมหรือจัดกระทำโดยนักวิจัยเฉพาะกลุ่มหรือนักวิจัยจากภายนอกเท่านั้น 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเกิดจากความต้องการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม จุดเริ่มต้นจึงมาจากการร่วมมือกันของคนในชุมชนในการระบุประเด็นปัญหา การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนเพื่อให้เกิดการปฏิบัติ รวมถึงการระบุของเขตความเป็นไปได้ในการวิจัย

Carson และคณะ (1989) กล่าวถึงหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นอย่างยิ่ง โดยมีหลักการสำคัญ 4 ประการคือ 1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการมุ่งที่ปัญหาจากการปฏิบัติหรือปัญหาจากสภาพความเป็นจริงในสังคมโดยนักวิจัยซึ่งเป็นผู้ที่ปฏิบัติคลุกคลีอยู่กับปัญหาพยายามทำความเข้าใจ

เข้าใจในปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเน้นที่การลงมือปฏิบัติไม่ใช่การติดตามสังเกตและทำความเข้าใจเท่านั้น แต่ต้องการให้นักวิจัยเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้วยการสะท้อนผลการปฏิบัติและทำการปรับปรุงให้การปฏิบัติสมบูรณ์ยิ่งขึ้น 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการประชาธิปไตยที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการพูดหรือมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นโดยที่ทุกฝ่ายต่างตระหนักถึงการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของโครงการวิจัยอย่างเท่าเทียมกันและ 4) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการทำให้เกิดการสร้างความรู้อย่างเป็นระบบโดยอาศัยการสะท้อนผลจากการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการปรับปรุงโครงสร้างหรือสภาพความเป็นอยู่

จากการศึกษาแนวคิดของนักการศึกษาแต่ละท่านเกี่ยวกับหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้ทำการสรุปเป็นภาพรวมได้ดังนี้

1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการศึกษาจากสภาพปัญหาจากบริบทรอบตัวหรือปัญหาจากสภาพสังคมที่ต้องการการแก้ไขร่วมกัน

2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการวิจัยที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นวงจรของกิจกรรมต่อไปนี้คือ (1) การให้ความหมายของปรากฏการณ์ (2) การลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหา (3) การสะท้อนผลจากการปฏิบัติ และ (4) การให้ความหมายใหม่

3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการนำความรู้และประสบการณ์ที่แตกต่างกันของบุคคลมาทำให้เกิดประโยชน์โดยการวิจัยหรือการสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน

4) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมหรือกระบวนการประชาธิปไตยที่ตัดสินใจในทุกขั้นตอนจะต้องมีการรับฟังความคิดเห็นอย่างกว้างของและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

5) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้กลุ่มคนในสังคมได้มีโอกาสในการค้นพบและตระหนักในศักยภาพของตน

6) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและคุณภาพชีวิตของบุคคลและสังคม

7) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้กลุ่มคนด้อยโอกาสหรือคนที่เสียเปรียบในสังคมได้มีโอกาสได้รับความเป็นธรรมจากการร่วมเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมด้วยตนเอง

2.5 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งจะขอนำเสนอแนวคิดของบางท่านดังนี้

Kemmis and McTaggart (2000) กล่าวว่าการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะเดียวกันกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งประกอบด้วยวงจรของกิจกรรมต่อไปนี้ คือ 1) การวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมหรือองค์การโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย 2) การลงมือปฏิบัติตามแผนและสังเกตกระบวนการปฏิบัติรวมทั้งผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ 3) การสะท้อนผลจากการปฏิบัติแล้วนำข้อมูลหรือประเด็นปัญหาที่ได้มาใช้ทบทวนแผนการปฏิบัติซึ่งย้อนกลับไปสู่การวางแผนการปฏิบัติในขั้นตอนแรกอีกครั้งเป็นวงจรต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ

Lewin (1946 อ้างใน Smith, 2002) ผู้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการในยุคแรก ๆ ได้นำเสนอกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อรูปแบบและขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในยุคต่อมาโดยกล่าวถึงขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 7 ขั้นตอนได้แก่ 1) การระบุสภาพปัญหาหรือแนวคิดเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของประเด็นปัญหา 2) การทำความเข้าใจหรือตรวจสอบสภาพความเป็นจริงของประเด็นปัญหาในชั้นที่หนึ่ง 3) การวางแผนหรือกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา 4) การลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหาในเบื้องต้น 5) การประเมินสะท้อนผลจากการปฏิบัติว่าแก้ไขปัญหามากน้อยเพียงใด 6) การนำข้อมูลจากขั้นที่ 5 มาใช้เพื่อการปรับปรุงแผนการปฏิบัติในขั้นต่อไป 7) การลงมือปฏิบัติตามแผนการในขั้นที่ 6 และการเริ่มต้นระบุประเด็นปัญหาในขั้นที่ 1 อีกครั้งหนึ่ง

Urwin (2000) กล่าวว่าการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควรประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอนได้แก่ 1) การระบุสภาพปัญหาและขอบเขตของปัญหาที่จะทำการศึกษา 2) การกำหนดแนวทางหรือแผนการดำเนินการศึกษาเพื่อแก้ปัญหา 3) การปฏิบัติการแก้ปัญหาตามแผนและสังเกตผลการปฏิบัติทุกขั้นตอน 4) การประเมินและสะท้อนผลจากการปฏิบัติในขั้นที่ 4 แล้วนำข้อมูลมาใช้เพื่อการระบุสภาพและขอบเขตปัญหาอีกครั้งหนึ่ง

Mills (2003) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า จะต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการระบุขอบเขตของประเด็นปัญหาที่จะทำการศึกษา 2) การวางแผนการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา 3) การดำเนินการแก้ปัญหาและสังเกตผลจากการปฏิบัติ 4) การประเมินและสะท้อนผลจากการปฏิบัติ และ 5) การปรับปรุงแผนหรือแนวทางในการแก้ปัญหา

จากแนวคิดของนักการศึกษาแต่ละท่านดังกล่าว ผู้วิจัยในทำการสรุปภาพรวมของขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยแบ่งเป็น 7 ขั้นตอนดังนี้

- 1) การระบุขอบเขตของปัญหาที่จะทำการศึกษา
- 2) การสำรวจและทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในขั้นที่ 1
- 3) การกำหนดแนวทางหรือแผนการดำเนินการเพื่อจัดการกับปัญหา
- 4) การดำเนินการแก้ปัญหาและสังเกตผลจากการปฏิบัติ

- 5) การประเมินสะท้อนผลการปฏิบัติ
- 6) การปรับปรุงแผนหรือแนวทางในการแก้ปัญหา และ
- 7) การระบุนขอบเขตของประเด็นปัญหาใหม่ที่จะทำการศึกษา

2.6 ประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเกิดจากคำถามของนักวิจัยบางกลุ่มเกี่ยวกับคุณค่าของการวิจัยที่อิงวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือการวิจัยในกลุ่มปฏิฐานนิยม (Positivism) ว่าสามารถทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างสมบูรณ์หรือไม่ หรือว่าเป็นเพียงเครื่องมือสำหรับให้คนบางกลุ่มที่อยู่ในสถานะเหนือกว่าผู้อื่นได้ใช้เพื่อตอกย้ำสถานภาพในการครอบงำผู้ที่เสียเปรียบหรือด้อยโอกาสให้มีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น (Creswell, 1994; Byrne-Armstrong et al., 2001; Babbie, 2001) จากความเคลือบแคลงในคุณค่าของการวิจัยแบบประเพณีนิยมดังกล่าวซึ่งให้ความสำคัญกับบทบาทของนักวิจัยในฐานะผู้เชี่ยวชาญที่จัดกระทำหรือให้ความหมายแก่สิ่งที่ตนทำการศึกษาโดยมองปรากฏการณ์และกลุ่มคนในสังคมเป็นเสมือนวัตถุที่นักวิจัยเข้าไปทำการศึกษาเพื่อบรรลุเป้าหมายการวิจัย (Denzin and Lincoln, 1994) จึงทำให้เกิดคำถามตามมามากมายทั้งในแง่ความถูกต้องผลที่ได้จากการวิจัย ความเหมาะสมในแง่จริยธรรมที่นักวิจัยปฏิบัติต่อผู้คนในบริบทการศึกษาและผลกระทบในแง่นโยบายหรือการกำหนดรูปแบบโครงสร้างทางสังคมที่จะตามมาหลังจากนักวิจัยถอนตัวออกไปแล้ว นักวิจัยกลุ่มที่มีความเห็นขัดแย้งกับการวิจัยกระแสหลักต่างพยายามหาทางออกให้กับคำถามต่าง ๆ เหล่านี้และอาจกล่าวได้ว่าการเติมเต็มจุดอ่อนของวิธีการวิจัยที่อิงวิธีการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งให้นักวิจัยเป็นหลักในการศึกษาหรือสร้างความรู้จึงเป็นจุดเด่นหรือประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะขอสรุปเป็น ข้อ ๆ ดังนี้

1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทำให้ผู้คนในสังคมได้รับโอกาสในการเรียนรู้และสร้างความรู้เกี่ยวกับตนเองหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตน (Ramsey, 2000) จากเดิมที่เป็นบทบาทหน้าที่ของนักวิจัยซึ่งช่วยให้ผู้คนได้เรียนรู้ที่จะทำการวิจัยและตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ที่พวกเขาได้สร้างขึ้นมา

2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมช่วยทำให้ผู้คนทุกกลุ่มทุกระดับในสังคมได้มีโอกาสหันหน้าเขาหากันและร่วมมือกันทำงานเพื่อให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น (Yoon, 2000) เพราะเป็นกิจกรรมที่เปิดกว้างให้คนทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเป็นประชาธิปไตย เมื่อต่างฝ่ายต่างได้รับการยอมรับในความสำคัญในฐานะสมาชิกที่มีความเท่าเทียมกัน ผลที่ตามมาได้แก่ความสามัคคีผูกพันระหว่างผู้คนในสังคม

3) การให้ความหมายแก่ปัญหาในสังคมมีความถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง เพราะเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในสังคมซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในบริบทที่เป็นอยู่อย่างชัดเจนประกอบกับมีการทบทวนความหมายจากคนในทุกกลุ่มทุกระดับทำให้มั่นใจได้ว่าความเข้าใจของนักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเป็นไปในทิศทางเดียวกันซึ่งจะช่วยป้องกันความขัดแย้งในภายหลังได้ (Hollingsworth, 1997)

2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมช่วยให้บุคคลในสังคมเกิดการค้นพบหรือตระหนักในศักยภาพที่ตนมีอยู่โดยเฉพาะกลุ่มที่ด้อยโอกาสหรือถูกเอาเปรียบจากสภาพโครงสร้างของสังคมที่จะมีโอกาสแสดงบทบาทของตนออกมาอันจะนำไปสู่ความมั่นใจในสภาพชีวิตและสถานการณ์ที่ดีขึ้น (Peters, 1997; Ramsey, 2000)

5) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมช่วยให้สังคมเกิดการพัฒนายั่งยืนเพราะความรู้และความตระหนักในปัญหาสังคมเกิดจากการค้นพบโดยกลุ่มคนในสังคมเองทำให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดมีความเข้าใจปัญหาต่าง ๆ อย่างถ่องแท้ ทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหาก็ทำได้ง่ายกว่าประเพณี การให้วิธีการปฏิบัติโดยที่ผู้ปฏิบัติไม่ทราบเหตุผลหรือความสำคัญของการปฏิบัติ (Kemmis and McTaggart, 2000; Mills, 2003)

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยเกี่ยวกับความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียน

แสงทอง ภูศรี (2545) ทำการวิจัยเรื่องแนวคิดและการปฏิบัติด้านความเป็นหุ้นส่วนระหว่างครอบครัวและโรงเรียนในการจัดการศึกษา: การศึกษาเชิงปริมาณและคุณภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยศึกษาแนวคิดและการปฏิบัติงานด้านความเป็นหุ้นส่วนระหว่างครอบครัวและโรงเรียนในการพัฒนานักเรียนในระดับมัธยมศึกษาและได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวคิดด้านความเป็นหุ้นส่วนและกระบวนการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันของผู้ปกครองและครู การเก็บมูลใช้แบบสอบถามและการลงปัสังเกตรวบรวมข้อมูลในโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดด้านความเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียนมี 3 ด้านได้แก่ ด้านเป้าหมายเพื่อการส่งเสริม ร้องกันและแก้ไขเรื่องการเรียนรู้และพฤติกรรมของนักเรียน ด้านหลักการทำงานเพื่อปรับปรุงคุณลักษณะภายในของตนให้ ส่งเสริมความร่วมมือมากยิ่งขึ้น และด้านวิธีการทำงานเพื่อปรับความคิดของครูและผู้ปกครอง โดยให้กระบวนการ PDCA สำหรับปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อแนวคิดด้านความเป็นหุ้นส่วนมี 3 ตัวได้แก่ ทัศนคติต่อความเป็นหุ้นส่วน การกำหนดนโยบาย และการให้ความสนับสนุน โดยที่โรงเรียนมีการปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนในระดับปานกลาง สิ่งส่งผลต่อความเป็นหุ้นส่วน นอกเหนือจากปัจจัยทั้งสามข้อที่ทำการศึกษาได้แก่ การปฏิรูปการศึกษา การสร้างควม

ตระหนัก ความเข้าใจ ความห่วงใยในตัวนักเรียนและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันระหว่างครู กับผู้ปกครองนักเรียน

อภิญา เวชชัย (2544) ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครองในการจัดการศึกษาโดยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิด รูปแบบและบทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครองในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการศึกษาเด็กในลักษณะต่าง ๆ ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นและแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครองที่เหมาะสมกับสังคมไทย วิธีการศึกษาใช้การทบทวนข้อมูลจากกรณีของประเทศต่าง ๆ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย ญี่ปุ่นและประเทศไทย ประกอบกัน ผลการศึกษาพบว่า ระบบการจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ให้การยอมรับบทบาท ความสำคัญของครอบครัวที่มีต่อการจัดการศึกษามากขึ้น การตระหนักว่าการแก้ปัญหาทางการส่งเสริมการเรียนรู้เป็นเรื่องที่โรงเรียนจะทำให้ประสบความสำเร็จตามลำพังได้ยาก จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองของเด็กด้วยโดยการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปันกันสร้างการยอมรับในความคิดและวิธีการบางด้านที่แตกต่างกัน และหาทางออกในการแก้ปัญหา ร่วมกัน โดยที่แต่ละฝ่ายต่างก็ทำหน้าที่ตามความถนัดและความสามารถของตนสำหรับโรงเรียน นอกการทำหน้าที่ในการสั่งสอนอบรมนักเรียนแล้วยังจะต้องทำหน้าที่ในการสนับสนุนให้ผู้ปกครองนักเรียนสามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสมอีกด้วย ส่วนผู้ปกครองนอกจากการทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูนักเรียนที่บ้านแล้วในบางครั้งยังจะต้องมีการติดต่อแบบสองทางกับโรงเรียนและเข้ามาร่วมงานกับทางโรงเรียนในบางโอกาสอีกด้วย โดยมีระดับการร่วมงานในระดับการประสานความร่วมมือในเรื่องทั่วไปและอาจพัฒนาไปจนถึงระดับการร่วมวางแผนและกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียน

Balkcom (2002) ศึกษาการเกี่ยวข้องของแรงการศึกษาของผู้ปกครองเชื้อสายแอฟริกัน-อเมริกันด้านความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองในกลุ่มมารดาเชื้อสายแอฟริกัน-อเมริกันในการเกี่ยวข้องในการศึกษาของนักเรียน ผลของความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองต่อพฤติกรรม ทางเลือกเกี่ยวกับการเกี่ยวข้อง ประเภทของกิจกรรมที่จะเข้าไปเกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเชื่อในความสามารถของตนเอง ผลการศึกษาพบว่าผู้ปกครองนักเรียนมีระดับความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองต่อการเกี่ยวข้องในการศึกษาของนักเรียนที่แตกต่างกันหลายระดับขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคลว่าสามารถช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่นักเรียนได้เพียงใดแต่ผู้ปกครองเพศหญิงจำนวนมากได้แสดงให้เห็นว่าทางโรงเรียนไม่ได้ดำเนินการหรือให้ความช่วยเหลือใด ๆ ที่จะช่วยให้ผู้ปกครองมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองในการเข้าไปเกี่ยวข้องในการศึกษาของเด็ก ผลการศึกษาช่วยให้โรงเรียนได้ตระหนักว่า

สภาพโครงสร้างของโรงเรียนที่เป็นอยู่มีส่วนในการปิดโอกาสเกี่ยวกับความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองของผู้ปกครองและทางเลือกในการเข้ามาเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาให้กับนักเรียน

Patte (2002) ศึกษาเกี่ยวกับการให้นิยามการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษาในชนบทในมุมมองของผู้ปกครองนักเรียน นักเรียน ครูและผู้บริหารโดยใช้กรณีศึกษาผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองนั้นมีความเชื่อมโยงกับทัศนคติทางบวกด้านวิชาการ ระเบียบวินัยของนักเรียนและผลสัมฤทธิ์ในเรื่องเฉพาะต่าง ๆ ของนักเรียนที่ผู้ปกครองเข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษาของพวกเขา โดยแสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านที่สูงขึ้นและมีการพัฒนาระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยผ่านการมอบหมายการบ้าน และมีการแสดงทัศนคติทางบวกต่อโรงเรียน นอกจากนี้ ยังทำให้นักเรียนมีความทะเยอทะยานทางการศึกษาที่สูงขึ้น ช่วยเพิ่มความเอาใจใส่ รวมทั้งทำให้นักเรียนมีความรู้สึกว่าจะอยู่ในสภาวะที่ดีที่สุดทั้งในระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ประโยชน์ของการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองจึงมีทั้งในด้านวิชาการและพัฒนาการทางสังคมของนักเรียน โดยผู้วิจัยได้นำมาจัดทำเป็นหมวดหมู่ของการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองได้ดังนี้ คือ 1) ผู้ปกครองในฐานะผู้จัดเตรียมสิ่งจำเป็นพื้นฐาน 2) ผู้ปกครองในฐานะคู่หู/ผู้ช่วยเหลือในการทำการบ้าน 3) ผู้ปกครองในฐานะผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน และ 4) ผู้ปกครองในฐานะผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายของรัฐ ประเภทการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองในเบื้องต้นได้มีการนำไปเปรียบเทียบกับข้อค้นพบจากการวิจัยเรื่องอื่น ๆ ซึ่งได้นำเสนอในเบื้องต้นแล้ว

Albright (2002) ศึกษาผลกระทบที่เกิดจากรูปแบบการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองเพื่อค้นหาแนวทางการส่งเสริมให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและรับรู้ร่วมกับครูเกี่ยวกับบทบาทในการช่วยเหลือการทำการบ้านและส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ด้านการสะกดคำของนักเรียน ผู้เข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ครูผู้สอนชั้น ป.2 จำนวน 5 คน นักเรียนชั้น ป. 2 จำนวน 83 คน และผู้ปกครองของนักเรียนที่เข้าร่วมการวิจัย ครูผู้สอนและชั้นเรียนที่จะเข้าร่วมในการวิจัยจะได้รับการสุ่มเพื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มที่ได้รับการแทรกแซงกับกลุ่มที่จะนำมาทำการเปรียบเทียบการบ้านเกี่ยวกับการฝึกสะกดคำซึ่งได้รับการมอบหมายแบบวันต่อวันและจะมีการทดสอบก่อนหลังทุกสัปดาห์และผลการฝึกจะมีการนำมาใช้จัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนด้วย โดยผู้ปกครองของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับการแทรกแซงจะได้รับการติดต่อและคำแนะนำจากทางโรงเรียนโดยตรงในขณะที่กลุ่มเปรียบเทียบจะไม่ได้มีการติดต่อหรือคำแนะนำโดยตรง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีการพัฒนาการผลสัมฤทธิ์ด้านการสะกดคำเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนตลอดระยะเวลาที่ทำการทดลอง อย่างไรก็ตามผลการแทรกแซงต่อการทำการบ้านยังไม่เห็นชัดเจนนัก แม้ว่านักเรียนที่ผู้ปกครองช่วยเหลือด้านการทำการบ้านจะมีแนวโน้มส่งการบ้านมากกว่าก็ตามและก็ไม่พบความแตกต่างของการบ้านที่ส่งระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม

สมมติฐานที่ว่าผู้ปกครองของกลุ่มทดลองจะรายงานในสิ่งที่ครูผู้สอนไม่ทราบและทำการติดต่อสื่อสารบอกให้รู้ถึงศักยภาพและแนวทางการกำหนดรูปแบบโครงสร้างของบ้านของครูผู้สอนต่อผู้ปกครองก็เช่นกัน อย่างไรก็ตาม การศึกษาในครั้งนี้นักเรียนมีคะแนนก่อนเรียนที่ค่อนข้างสูงซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ความแตกต่างระหว่างคะแนนก่อนเรียนและคะแนนหลังเรียนไม่มีนัยสำคัญ

Maruca (2002) ศึกษาผลกระทบจากการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองต่อเด็กนักเรียนและผู้ปกครองเชื้อสายสเปนที่มีข้อจำกัดในการใช้ภาษาอังกฤษว่าสถาบันผู้ปกครองเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษามีบทบาทในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสนใจการเรียนและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ พฤติกรรมรวมถึงระดับการเกี่ยวข้องในกิจกรรมของโรงเรียนมากน้อยเพียงใด การศึกษาในครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 26 คน และนักเรียน จำนวน 51 คน ซึ่งผู้ปกครองอยู่ในโครงการของสถาบันผู้ปกครองเพื่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษา (PIQE) โดยเปรียบเทียบระหว่างคะแนนก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ ผลการศึกษาพบว่า การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคะแนนจากการตอบแบบสอบถามของผู้ปกครองระหว่างก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการไม่มีความแตกต่างกัน แต่ความสนใจการเรียน ของเด็กและระดับการเกี่ยวข้องในกิจกรรมโรงเรียนของผู้ปกครองมีความเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการแจ้งว่าจะแนะนำผู้ปกครองอื่น ๆ ให้เข้าร่วมในโครงการนี้ด้วย พวกเขาระบุว่ามีความยินดีที่มีโอกาสได้พบและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ปกครองคนอื่น ๆ เพราะทำให้พวกเขามีทักษะในการทำหน้าที่ของผู้ปกครองมากขึ้น ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองดีขึ้นและช่วยลดปัญหาเกี่ยวกับระเบียบวินัยของนักเรียน

Leung, Lau and Lam (1998) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบของผู้ปกครองกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่างวัฒนธรรมชาวฮ่องกง ชาวอเมริกันและชาวออสเตรเลีย ผู้ปกครองแบบแรกชอบใช้อำนาจควบคุมเด็กและเรียกร้องเกินความจำเป็น ส่วนแบบที่สองเป็นแบบเคารพในความคิดทั้งในเรื่องทั่วไปและทางด้านวิชาการ ผลการศึกษาพบว่าผู้ปกครองเชื้อสายจีนจะมีพฤติกรรมของผู้ปกครองแบบใช้อำนาจปรากฏให้เห็นทั้งทางตรงและทางอ้อมมากกว่าผู้ปกครองชาวอเมริกันและออสเตรเลียซึ่งพฤติกรรมแบบใช้อำนาจมีแนวโน้มที่จะส่งผลในทางลบต่อพัฒนาการทางจิตวิทยาสังคมของเด็ก ส่วนพฤติกรรมของผู้ปกครองแบบเคารพในความคิดจะเป็นสิ่งจูงใจให้เด็กมีความพยายามมากขึ้นและส่งผลทางบวกต่อผลการเรียนของเด็กในทุกวัฒนธรรม โดยเฉพาะเมื่อเด็กประสบกับปัญหาทางการเรียน การสนับสนุนของผู้ปกครองจะต้องทำให้เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการกำหนดยุทธศาสตร์ในการเรียนรู้จึงจะช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จได้

Zellman and Waterman (1998) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองกับความสำเร็จทางการเรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่สองและปีที่ห้าโดย

ศึกษารูปแบบการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองกับโรงเรียน 5 ด้าน ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดให้กับเด็ก การเกี่ยวข้องเป็นคณะกรรมการโรงเรียน การเป็นอาสาสมัครในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน การให้เวลากับทางโรงเรียนและการเข้าร่วมประชุมกับสมาคมครู-ผู้ปกครอง ผลการศึกษาพบว่า การเกี่ยวข้องของผู้ปกครองส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านเพิ่มขึ้นและนักเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียนรู้ลดลงซึ่งส่งผลดีในระยะยาวสำหรับเด็กและสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การเกี่ยวข้องระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียนประสบความสำเร็จก็คือโรงเรียนจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าการเกี่ยวข้องคือการทำให้ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการและพฤติกรรมของเด็ก เพื่อให้ผู้ปกครองได้รับรู้ถึงบทบาทและความสำคัญของตนเองอันจะนำไปสู่การทำหน้าที่แสดงบทบาทของตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

Desimone (1999) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองกับ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์และความสำเร็จทางการอ่านของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยเก็บข้อมูลจากนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน สำหรับรูปแบบการเกี่ยวข้องของผู้ปกครองที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ 1) การทำหน้าที่ผู้ปกครอง 2) การติดต่อสื่อสารกับโรงเรียน 3) การทำงานอาสาสมัคร 4) การส่งเสริมการเรียนรู้ที่บ้าน 5) การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และ 6) การทำงานร่วมกับชุมชนผลการศึกษา (Epstein, 1995) พบว่า การพูดคุยเป็นประจำระหว่างผู้ปกครองกับเด็กเกี่ยวกับแผนการเรียนต่อและกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็กรวมถึงการช่วยตรวจสอบการทำ การบ้านช่วยทำให้เด็กมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์สูงขึ้นและการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก ช่วยทำให้ความสามารถในการอ่านดีขึ้นโดยเฉพาะในกลุ่มผู้ปกครองที่มีฐานะปานกลางจะเห็นได้ ชัดเจนกว่ากลุ่มอื่น ๆ ส่วนการเป็นอาสาสมัครและการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้ปกครองกับโรงเรียน และชุมชนส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการอ่านเฉพาะกับเด็กที่มาจาก ครอบครัวที่มีเศรษฐกิจปานกลางเท่านั้น สำหรับผู้ปกครองที่มีเศรษฐกิจดีหรือต่ำยังไม่เห็นผลชัดเจน

Oldfather et al. (1998) ทำการศึกษารายกรณีเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันระหว่างครู กับนักเรียนโดยครูผู้สอนจากทางภาคใต้ของมลรัฐแคลิฟอร์เนียจำนวน 6 คน ได้ทำโครงการวิจัย ระยะยาวร่วมกับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับแรงจูงใจในการเรียนวิชาวรรณคดี ของนักเรียน โดยนักเรียนจะทำหน้าที่ในฐานะนักวิจัยร่วม (co-researcher) ของครู ในระยะแรกครู จะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทำการตรวจสอบการรับรู้ในตนเองและกำหนดเป้าหมายในการเรียน วิชาวรรณคดีของตัวเองตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของครูแต่ละบุคคล ด้วยเทคนิค Cross-case analyses โดยการเปรียบเทียบมุมมองเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้ เป้าหมายในการจัดการศึกษา กระบวนการจัดการเรียนการสอน มุมมองเกี่ยวกับธรรมชาติของ

แรงจูงใจ บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมโรงเรียนและที่มิวิจัยในการทำงานร่วมกับนักเรียนอย่างเป็นระบบในการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้รวมทั้งพื้นฐานจากแรงจูงใจภายในและคุณภาพของชั้นเรียนที่สนับสนุนต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผลการศึกษาพบว่า การที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีทางเลือกอย่างหลากหลายทำให้การเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคนเป็นไปตามธรรมชาติส่วนตัวของนักเรียนแต่ละคน การเตรียมรายละเอียด การให้ข้อมูลย้อนกลับและการสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วมช่วยสนับสนุนให้นักเรียนมีพัฒนาการเฉพาะตัวและยังเป็นการเริ่มต้นในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานของโรงเรียนด้วย

Pelco et al. (2000) ศึกษาความคิดเห็นของนักจิตวิทยาการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนระหว่างโรงเรียนกับครอบครัวของนักเรียน โดยสำรวจความคิดเห็นจากนักจิตวิทยาการศึกษาจำนวน 417 คน กรอบการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ความรู้สึกและการให้ความสำคัญต่อความเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียนและครอบครัวในการจัดการศึกษา 2) พฤติกรรมของนักจิตวิทยาการศึกษาด้านการส่งเสริมให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียน และ 3) มีกิจกรรมการจัดการศึกษาอะไรบ้างที่นักจิตวิทยาการศึกษาเข้าไปมีส่วนร่วมในบริบทที่นักจิตวิทยาการศึกษามีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้อง การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสำรวจ Family School Partnership ของ Epstein & Salinas (1995) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ ผลการศึกษาพบว่า นักจิตวิทยาการศึกษาที่ทำการศึกษาให้การสนับสนุนต่อกิจกรรมความเป็นหุ้นส่วนระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นอย่างมาก และส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพวกตนที่จะต้อง เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมความเป็นหุ้นส่วนในฐานะของนักจิตวิทยาการศึกษา นอกจากนี้ส่วนใหญ่ยังรายงานว่าได้ทำการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมความเป็นหุ้นส่วนระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องโดยนักจิตวิทยาการศึกษาทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อความเป็นหุ้นส่วนและการให้การศึกษแก่ครอบครัวนักเรียน

Rutherford & Billig (1995) ทำการวิเคราะห์ผลการศึกษาวิจัยของตนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของโรงเรียน ครอบครัวและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนสำหรับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา (เกรด 6-8) จำนวน 9 โรงเรียน โดยแบ่งการศึกษาเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ความเข้าใจของโรงเรียนเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ของพื้นที่การศึกษา 2) ด้านการปรับโครงสร้างของโรงเรียน และ 3) ด้านโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่ในเขตบริการ ซึ่งโรงเรียนทั้ง 9 แห่ง จะได้รับการตรวจเยี่ยมและเก็บข้อมูลแห่งละ 2 ครั้งในช่วงปีการศึกษา 1994-1995 ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนแต่ละแห่งต่างก็มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การทำให้ครอบครัว ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนหรือมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับโรงเรียนซึ่งถือว่าเป็นบทบาทใหม่สำหรับครอบครัวและชุมชนในกระบวนการ

ปฏิรูปการศึกษาและโรงเรียนต่าง ๆ ได้กำหนดให้การส่งเสริมให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนเป็นงานหลักด้านหนึ่งของโรงเรียน ปัญหาที่ยังมีอยู่ คือ การรับรู้ของโรงเรียน ครอบครัวและชุมชนเกี่ยวกับการแสดงบทบาทหรือการทำหน้าที่ของตนในส่งเสริมการจัดการศึกษาซึ่งเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะต้องทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องมากยิ่งขึ้น

Deslandes et al. (1999) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ของวัยรุ่นเกี่ยวกับพฤติกรรม: การเป็นหุ้นส่วนของครอบครัวกับโรงเรียนที่ส่งผลต่อการรับรู้ของนักเรียนในสองด้านได้แก่ วิชาภาษาฝรั่งเศสและการใช้เวลาในการทำการบ้านของนักเรียน โดยทำการศึกษาในนักเรียนสองกลุ่ม คือ นักเรียนปกติจำนวน 525 คน เป็นนักเรียนที่มีอายุระหว่าง 14-16 ปี และ นักเรียนกลุ่มที่เป็นเด็กพิเศษจำนวน 112 คน มีอายุระหว่าง 14-19 ปี ซึ่งทั้งสองกลุ่มต่างก็เป็นเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมและเคยตกซ้ำชั้นอย่างน้อยคนละ 1 ครั้ง และประเมินโดยกระทรวง ศึกษาธิการแห่งมณฑลควิเบก(แคนาดา) ว่าเป็นเด็กที่จะต้องได้รับการจัดการศึกษาพิเศษ การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การแจกแบบสอบถามในกรอบความเป็นหุ้นส่วน 6 ด้าน ที่สร้างโดย Epstein (1995) โดยแจกในช่วงที่เด็กทำการสอบประจำปีการศึกษา 1995 เด็กที่ตอบแบบสอบถามได้รับการรับรองว่าผลการตอบจะไม่ส่งผลกระทบต่อ ใดๆ ต่อเด็กทั้งสิ้น ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มที่ทำการศึกษามีอายุเฉลี่ยสูงกว่าเด็กทั่วไปที่กำลังศึกษาในระดับเดียวกันโดยส่วนใหญ่ ต่างมาจากครอบครัวใหญ่ที่มีบุตรตั้งแต่สามคนขึ้นไป ผู้ปกครองของเด็กส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาโดยเฉลี่ยต่ำกว่าผู้ปกครองนักเรียนโดยทั่วไป โดยเฉพาะเด็กที่ถูกระบุว่าเป็นกลุ่มที่มีการเรียนรู้บกพร่อง (LD) จะมาจากครอบครัวที่มีบุตรมากกว่าและผู้ปกครองมีระดับการศึกษาต่ำกว่าซึ่งเด็กกลุ่มนี้จะมีผลการเรียนวิชาภาษาฝรั่งเศสต่ำกว่าเด็กโดยทั่วไปแต่ใช้เวลาในการทำการบ้านมากกว่าเด็กโดยทั่วไป ผลการศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองทั้ง 6 ด้านจากเด็กทั้งสองกลุ่มพบว่า เด็กทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้ปกครองที่ใกล้เคียงกัน โดยพฤติกรรมของผู้ปกครองที่มีความสัมพันธ์คะแนนวิชาภาษาฝรั่งเศสและพฤติกรรมการทำการบ้าน ได้แก่ การปฏิบัติหน้าที่ผู้ปกครอง (parenting) การทำหน้าที่อาสาสมัคร (volunteering) และ การส่งเสริมการเรียนรู้ที่บ้าน (learning at home) ส่วนพฤติกรรมการติดต่อสื่อสารระหว่างบ้านกับโรงเรียน (communicating) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการทำการบ้านของเด็กและมีความสัมพันธ์ทางลบกับคะแนนวิชาภาษาฝรั่งเศส นอกจากนี้ ยังพบว่าพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการศึกษา (decision making) และ การร่วมทำงานกับชุมชน (collaborating with community) ยังมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการทำการบ้านของเด็กอีกด้วย

Street (1998) ติดตามศึกษาโครงการ School Family Partnership ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาจำนวน 10 โรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการอังกฤษภายใต้การดำเนินการของ The Community Education Development Center (CEDC) ซึ่งเป็นหน่วยงาน

หลักในการเสนอโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้ผู้ปกครองเข้ามามีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของนักเรียนและได้รับการสนับสนุนทางด้านงบประมาณจาก Halifax Building Society, U.K. Bank และ หน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชน ในปีการศึกษา 1995 มีโรงเรียนจากเมือง ต่าง ๆ ทั่วอังกฤษเข้าร่วมโครงการจำนวน 10 โรงเรียน ผลจากการศึกษาพบว่าสามารถได้ข้อสรุปเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ในการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบริบทความเป็นหุ้นส่วน พบว่า สภาพครอบครัวในอังกฤษมีลักษณะทางเศรษฐกิจที่หลากหลายและมีความแตกต่างกันอย่างมาก ซึ่งโรงเรียนต่าง ๆ ในอังกฤษก็มีระบบการเข้าหาครอบครัวของนักเรียนที่ยังไม่ชัดเจน การทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจึงเกิดปัญหาหลายด้านโดยเฉพาะการต่อต้านจากครูที่ยังไม่คุ้นเคยและไม่ยอมรับบทบาทความสำคัญของผู้ปกครอง 2) ด้านการติดต่อสื่อสารและการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างโรงเรียนกับครอบครัวของเด็ก โรงเรียนจำเป็น จะต้องมีการจัดเตรียมข้อมูลที่จำเป็นสำหรับครอบครัวของเด็กอย่างเพียงพอทั้งข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาหรือพฤติกรรมของเด็กรายบุคคลและความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมและพัฒนาการของเด็ก นอกจากนี้โรงเรียนยังจะต้องหาแนวทางในการติดต่อ สื่อสารเกี่ยวกับนโยบายการจัดการศึกษาให้ผู้ปกครองได้รับรู้และเข้าใจการปฏิบัติของโรงเรียนอย่างทั่วถึงอีกด้วย 3) ด้านกระบวนการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการศึกษา โรงเรียนจะต้องตระหนักเสมอว่าจะต้องไม่ทำให้ผู้ปกครองคนใดคนหนึ่งต้องทำงานมากเกินไป การมอบหมายภาระความรับผิดชอบจะต้องเป็นไปอย่างทั่วถึงและผลงานที่ได้จะต้องไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งแต่เป็นผลงานของกลุ่มที่ร่วมมือกันทำงาน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำให้เกิดการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนข้างต้น ผู้วิจัยสรุปเป็นข้อค้นพบจากการศึกษาได้ว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำให้เกิดการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนมีทั้งงานวิจัยที่ใช้คำว่าความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชน (Parent and community partnership) และใช้คำว่า การเกี่ยวข้องของผู้ปกครอง (parent involvement) ซึ่งถึงแม้จะใช้คำที่ต่างกันแต่ก็มีเป้าหมายเดียวกันคือการทำให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้นเอง ขึ้นอยู่กับว่าชื่อเรื่องจะเน้นที่กิจกรรมหรือเน้นสถานภาพของผู้ปกครองและชุมชนในการมีส่วนร่วม และจากการศึกษา พบว่ามีการใช้วิธีวิทยาการวิจัยที่แตกต่างกันหลายรูปแบบซึ่งผู้วิจัยขอแบ่งออกเป็นสองกลุ่มได้แก่งานวิจัยเชิงปริมาณและงานวิจัยเชิงคุณภาพ สำหรับงานวิจัยเชิงปริมาณมีการใช้สถิติในหลายระดับตั้งแต่สถิติพื้นฐานไปจนถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง ส่วนกลุ่มที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษารายกรณีในลักษณะของโครงการวิจัยและพัฒนาที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบาล โดยมีสถานศึกษาเข้าร่วมโครงการวิจัยทั้งแบบสถานศึกษาเดียวและเป็นกลุ่มหรือเขตพื้นที่การศึกษาซึ่งถึงแม้ว่าจะใช้วิธีวิทยาการวิจัยที่แตกต่างกันแต่ผลการวิจัยและข้อเสนอจากการวิจัย

แต่ละเรื่องส่วนใหญ่จะเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกัน คือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองและชุมชนช่วยทำให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในทุก ๆ ด้าน นอกจากนี้ผู้วิจัยส่วนใหญ่ยังสนับสนุนให้มีการเผยแพร่และขยายเครือข่ายเพื่อให้เกิดการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนให้กว้างขวางมากขึ้นเพราะเห็นว่าจะส่งผลดีต่อสังคมและระบบการจัดการศึกษาในระยะยาว

3.2 งานวิจัยเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กิริรินทร์ สหเสวียนต์ (2546) ทำการศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครูชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครู ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครูมีความคล้ายคลึงกันในภาพรวมคือเริ่มต้นด้วยการศึกษาข้อมูลท้องถิ่นเพื่อกำหนดเรื่องของหลักสูตรและมีการตรวจสอบประเมินหลักสูตรในขั้นตอนสุดท้าย สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้แก่ปัจจัยด้านทัศนคติของผู้บริหาร ปัจจัยด้านความสนใจของครูและปัจจัยเสริมหรือผลักดันด้านแกนนำ การรวมกลุ่ม เป็นต้น สำหรับปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครูได้แก่ ปัญหาด้านการทำเอกสารหลักสูตร ปัญหาด้านการเก็บข้อมูลในท้องถิ่น การกำหนดกิจกรรมหลักสูตร และปัญหาด้านภาระงานของครูบทบาทที่สำคัญของผู้อำนวยความสะดวกในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครูได้แก่ การช่วยวางกรอบการดำเนินงานอย่างกว้าง ๆ การเตรียมเอกสารความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การกำกับไม่ให้ครูหลงประเด็น การกระตุ้นให้กำลังใจ และการให้คำแนะนำตรวจสอบความเหมาะสมสอดคล้องของเนื้อหาหลักสูตร

Park et al. (1998) ศึกษาการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยประยุกต์จากกระบวนการทำงานมาใช้ในการฝึกงานให้กับนักเรียนที่มีปัญหาบกพร่องทางการเรียนรู้ (LD) ที่มีอายุระหว่าง 17-20 ปี จำนวน 10 คน ในการทำงานร่วมกับคนปกติโดยมีผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ผู้ให้คำแนะนำ พี่เลี้ยง สมาชิกในครอบครัว อาจารย์ ผู้ควบคุมงาน ผู้ช่วยสอนและสมาชิกในชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การเก็บจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยการสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกลุ่มต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่า ครูและผู้ให้คำแนะนำเป็นกลุ่มคนที่คอยช่วยให้คำแนะนำที่ดีแก่นักเรียนและช่วยให้นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น การที่นักเรียนได้มีโอกาสลงไปปฏิบัติงานในสถานการณ์จริงทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และมีการปรับตัวในทุกด้าน ทั้งด้านการสังคม ความเป็นผู้ใหญ่ ทักษะการทำงานร่วมกับ

ผู้อื่น ความคาดหวังในการทำงาน ความสามารถในการปฏิบัติและทำให้การบริหารโครงการเกี่ยวกับอาชีพของนักเรียนทำได้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น

Sax et al. (2001) ศึกษาการนำหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาใช้ในกิจกรรมการพัฒนาความเป็นวิชาชีพครู โดยให้ครูที่สมัครเข้าร่วมโครงการศึกษาระดับปริญญาโทจำนวน 21 คน ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของตน และกำหนดให้งานวิจัยเชิงปฏิบัติการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในเงื่อนไขของหลักสูตร ซึ่งกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญได้แก่ Look, Think and Act โดยเริ่มจากคำถามการวิจัยที่ครูจะตั้งหาคำตอบคือคำถามว่า What is a good student? จากนั้นก็เปิดโอกาสให้ครูทำการค้นหาคำตอบด้วยตนเองจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เพื่อนร่วมงาน ผู้บริหาร ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียนเป็นต้นแล้วนำข้อมูลที่ได้มารายงานให้กลุ่มทราบเพื่อวิเคราะห์และอภิปรายหาข้อสรุปในกลุ่มผู้เรียน (ครู) แล้วทำการสร้างเครื่องมือคือแบบสำรวจสำหรับใช้ในการรวบรวมข้อมูลในขั้นต่อไป เมื่อได้เครื่องมือแล้วก็ให้แต่ละคนนำไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้งหนึ่งแล้วนำข้อมูลที่ได้ในครั้งที่สองมาทำรายสรุปและอภิปรายร่วมกันอีกครั้งเพื่อกำหนดเป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติอีกครั้งหนึ่ง โดยครูแต่ละคนทำการประยุกต์การปฏิบัติให้เหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะการทำงานของตนเองจนมั่นใจได้ว่าจะได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด ข้อมูลที่ได้คณะครูได้ปรึกษากันและสรุปเกี่ยวกับการนำไปใช้ประโยชน์ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดการชั้นเรียน 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านการจัดลำดับความสามารถของเด็ก และ 4) ด้านการจัดทำหลักสูตร ซึ่งเมื่อครูทั้ง 21 คน นำข้อมูลที่ได้ไปใช้พบว่าทำให้การจัดการเรียนการสอนของครูมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หลังจากนั้นคณะครูที่ทำการวิจัยได้เริ่มตั้งคำถามวิจัยขึ้นมาใหม่โดยพิจารณาคำถามที่เห็นว่าจะช่วยให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้แก่คำถามว่า What is a good teacher? แล้วใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการหาคำตอบต่อไป ข้อสรุปเกี่ยวกับผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้คือ 1) ในระดับบุคคล ครูเกิดความตระหนักในความสำคัญของชุมชนและมีความมั่นใจในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น มีการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับเด็ก 2) ระดับการพัฒนาวิชาชีพ โดยใช้หลักการสะท้อนตนเองจากการปฏิบัติ การรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์ของเด็ก และ 3) ระดับนโยบาย ครูที่ร่วมโครงการเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการทำงานขององค์กรให้เป็นองค์กรที่รับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

Sentelli et al. (1998) นำหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการประเมินโครงการผู้ปกครองผู้ปกครองใน 5 มลรัฐ ของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยทำการศึกษาจากทีมวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งประกอบด้วยบุคคลสองกลุ่ม กลุ่มแรกได้แก่ผู้ปกครองที่เป็นแกนนำในการริเริ่มกิจกรรมผู้ปกครองผู้ปกครองในการช่วยเหลือให้คำแนะนำด้านต่าง ๆ

แก่ผู้ปกครองเด็กที่มีความบกพร่องในการเรียนรู้ (LD) กับผู้ปกครองของเด็กที่มีความบกพร่องในการเรียนรู้ซึ่งผู้ปกครองทั้งสองกลุ่มนี้จะทำงานร่วมกันแบบหนึ่งต่อหนึ่ง ส่วนผู้เกี่ยวข้องกลุ่มที่สองได้แก่กลุ่มนักวิจัยจากมหาวิทยาลัย การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การศึกษาจากข้อมูลโครงการและการวิพากษ์เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของโครงการรวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการทั้งหมด ความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของโครงการถูกประเมินอีกครั้งหนึ่งโดยกลุ่มผู้ปกครองและนักวิจัยที่อยู่ในโครงการผู้ปกครองและผู้ปกครอง ผลของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้เกิดกระบวนการทำงานที่เกิดจากการริเริ่มของทุกฝ่ายในที่ทำงาน มีการพัฒนากระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ การร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการประเมิน และการตอบสนองความต้องการของผู้ปกครองและนักวิจัยด้วยวิธีการประนีประนอมกันซึ่งนำไปสู่การร่วมมือกันกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาความยุ่งยากต่าง ๆ ในการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับผู้ปกครอง ผลจากโครงการได้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของผู้ปกครองในการช่วยเหลือให้ผู้ปกครองของเด็กที่มีความบกพร่องในการเรียนรู้ได้พัฒนาความตระหนักเกี่ยวกับตนเอง การมองเห็นความสำคัญของการดูแลครอบครัวและเด็กในครอบครัวที่มีความบกพร่องในการเรียนรู้ซึ่งเป็นกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือจากผู้ปกครอง นอกจากนี้ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการยังช่วยให้ได้ตัวบ่งชี้บางอย่างเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการรวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ที่คาดไม่ถึงขณะที่เริ่มดำเนินโครงการในระยะแรกอีกด้วย

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่างานวิจัยทุกเรื่องจะมีลักษณะของการวิจัยและพัฒนาที่เน้นให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการทำวิจัยในทุกขั้นตอน ผลที่เกิดจากการวิจัยจึงมีความกว้างขวางครอบคลุมหลายมิติ และมีความชัดเจนเกี่ยวกับข้อสรุปจากการวิจัยมากกว่าการวิจัยที่ทำโดยนักวิจัยเพียงลำพัง สำหรับผลที่เกิดจากการวิจัยจะมีทั้งด้านความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย ความรู้เกี่ยวกับวิธีการวิจัยหรือการศึกษาหาความรู้ และความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการวิจัยของผู้ที่เข้าร่วมโครงการวิจัยทำให้ผู้ร่วมโครงการวิจัยมีความตระหนักในความสำคัญหรือความจำเป็นของความรู้ที่ผู้ร่วมวิจัยได้มีส่วนร่วมในการสร้างขึ้น ผลที่ตามมาคือความสะดวกในการส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์กรหรือในสถานศึกษาเพราะผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่างก็มีความเข้าใจในเหตุผลและยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง

ตอนที่ 4 การนำหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการพัฒนาความเป็น หุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียน

4.1 การสังเคราะห์หลักการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าทั้งสองเรื่องมีหลักการและกระบวนการที่สอดคล้องกันเป็นอย่างดีซึ่งพอสรุปได้คือ 1) ด้านแนวคิดมุมมองของความเป็นประชาธิปไตยในการปฏิบัติงาน 2) ด้านการทำงานเป็นทีมที่ทุกฝ่ายต่างก็มีภาระความรับผิดชอบตามประสบการณ์ ความรู้ความสามารถของตน 3) ด้านการนำความแตกต่างของความรู้และประสบการณ์ของแต่ละคนมืออยู่มาใช้สร้างประโยชน์ต่อสังคมร่วมกัน 4) ด้านการเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มทุกระดับรวมถึงคนที่ด้อยโอกาส ...ในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน และ 5) ด้านการทำกิจกรรมที่เน้นการปฏิสัมพันธ์หรือการติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่องเพื่อทุกฝ่ายเกิดความเข้าใจตรงกัน มีการสะท้อนผลจากการปฏิบัติถึงกันเพื่อให้การปฏิบัติได้รับการทบทวนความถูกต้องเหมาะสมอยู่ตลอดเวลา

สำหรับประเด็นที่แตกต่างกันนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าประเด็นของความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนที่กล่าวถึงความสอดคล้องกับนโยบายหรือหลักสูตรนั้นเป็นการให้ความสำคัญในมุมมองทางการศึกษาโดยเฉพาะซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะมุ่งที่บริบทของสังคมซึ่งมีความกว้างหรือครอบคลุมประเด็นการศึกษาด้วย และสำหรับประเด็นของความจริงจัง อบอุ่น และเป็นมิตรผู้วิจัยเชื่อว่าหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมก็ให้ความสำคัญเกี่ยวกับประเด็นนี้เช่นกันเพียงแต่นักการศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้เน้นไว้ในหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเท่านั้น

ตารางที่ 2 กระบวนการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขั้น	กระบวนการ Partnership	กระบวนการ PAR	เหมือน/ คล้าย	ต่าง
1	1. ตั้งทีมงานแกนนำในการพัฒนา ความเป็นหุ้นส่วน 2. ระดมทุน	1. ระบุขอบเขตและประเด็น/ปัญหาที่จะทำ การศึกษา	/	
2	3. ระบุ/กำหนดจุดเริ่มต้น	2. สำรวจ/ค้นหาสภาพความเป็นจริงเบื้องต้น	/	
3	4. พัฒนาแผน	3. กำหนดแนวทาง/แผนการดำเนินการ	/	
4	5. ดำเนินการตามแผน	4. ดำเนินการ/ปฏิบัติการ/สังเกต	/	
5	6. การประเมินและสะท้อนผลการ ปฏิบัติ	5. ประเมิน/สะท้อนผลการปฏิบัติ	/	
6	7. การปรับปรุงแผนการดำเนินงาน	6. ปรับแนวทาง/แผนการดำเนินการ 7. ดำเนินการ/ปฏิบัติการตามแผน	/	
8	8. การขยายเครือข่ายการดำเนินงาน	8. ระบุขอบเขตปัญหาที่จะทำการศึกษา	/	

จากการสังเคราะห์และเปรียบเทียบกระบวนการสร้างความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังเสนอในตารางที่ 2 จะเห็นว่า ทั้งสองกระบวนการมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถที่จะนำเอากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนได้ โดยทำการปรับให้เป็นกระบวนการเฉพาะเรียกว่า กระบวนการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

4.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งที่การพัฒนารูปแบบความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่เน้นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับครูและบุคคลในชุมชนในทุกขั้นตอน กิจกรรมแต่ละกิจกรรมจะต้องเกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกับสมาชิกในชุมชน โดยที่นักวิจัยทำหน้าที่ในการให้ข้อมูลที่ชุมชนต้องการในขณะที่คณะกรรมการที่มาจากชุมชนจะทำหน้าที่ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาความต้องการของชุมชนและนำข้อมูลมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ความเป็นหุ้นส่วน การทำงานจึงอยู่ในลักษณะของการใช้ทฤษฎีจากนักวิชาการ (ผู้วิจัย) ผสมเข้ากับข้อมูลหรือสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงจากชุมชนที่จะนำไปสู่การตัดสินใจกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานโดยชุมชนเอง จึงขอเสนอกรอบแนวคิดในการวิจัยในส่วนของ

กิจกรรมการทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนโดยยึดตามกรอบความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนของ Epstein (1995) ซึ่งเป็นกรอบการดำเนินงานที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน (Sanders, 1996; Becker et al., 1997; Christenson et al., 1997; Deslandes et al., 1997; Watkins, 1997; Jacobson et al., 1998; Potter, 1998; Sanders, 1998; Tichenor, 1998; Buttery & Anderson, 1999; Desimone, 1999; Deslandes et al., 1999; Pape, 1999; Phelps, 1999; Sanders, 1999; Shepard et al., 1999; Turner, 2000; Bemak & Cornely, 2002; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544; แสงทอง ภูศรี, 2545) โดยแบ่งกิจกรรมความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ 1) การทำหน้าที่ผู้ปกครอง 2) การติดต่อสื่อสารกับโรงเรียน 3) การทำงานอาสาสมัคร 4) การส่งเสริมการเรียนรู้ที่บ้าน 5) การร่วมคิดร่วมตัดสินใจ และ 6) การร่วมงานกับชุมชน โดยให้ความสำคัญกับผู้ปกครองกับโรงเรียนทั้ง 6 ด้าน และให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในด้านที่ 3 (การทำงานอาสาสมัคร) ด้านที่ 5 (การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ) และด้านที่ 6 (การร่วมงานกับชุมชน) ซึ่งแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1) การทำหน้าที่ผู้ปกครอง (Parenting) ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนได้ให้การอบรมเลี้ยงดูและจัดสภาพแวดล้อมในบ้านให้ส่งเสริมต่อการพัฒนาการของเด็กในด้านต่าง ๆ เพื่อให้เด็กมีความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจในการที่จะเรียนรู้และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโดยโรงเรียนทำหน้าที่ในการให้ความรู้และข้อมูลทางด้านการเลี้ยงดูแก่ผู้ปกครอง

2) การติดต่อสื่อสารกับโรงเรียน (Communicating) ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนได้ทำการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับโรงเรียนเพื่อให้เกิดความเข้าใจความมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนรวมถึงพฤติกรรมและพัฒนาการของเด็กร่วมกันอันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาผู้เรียน

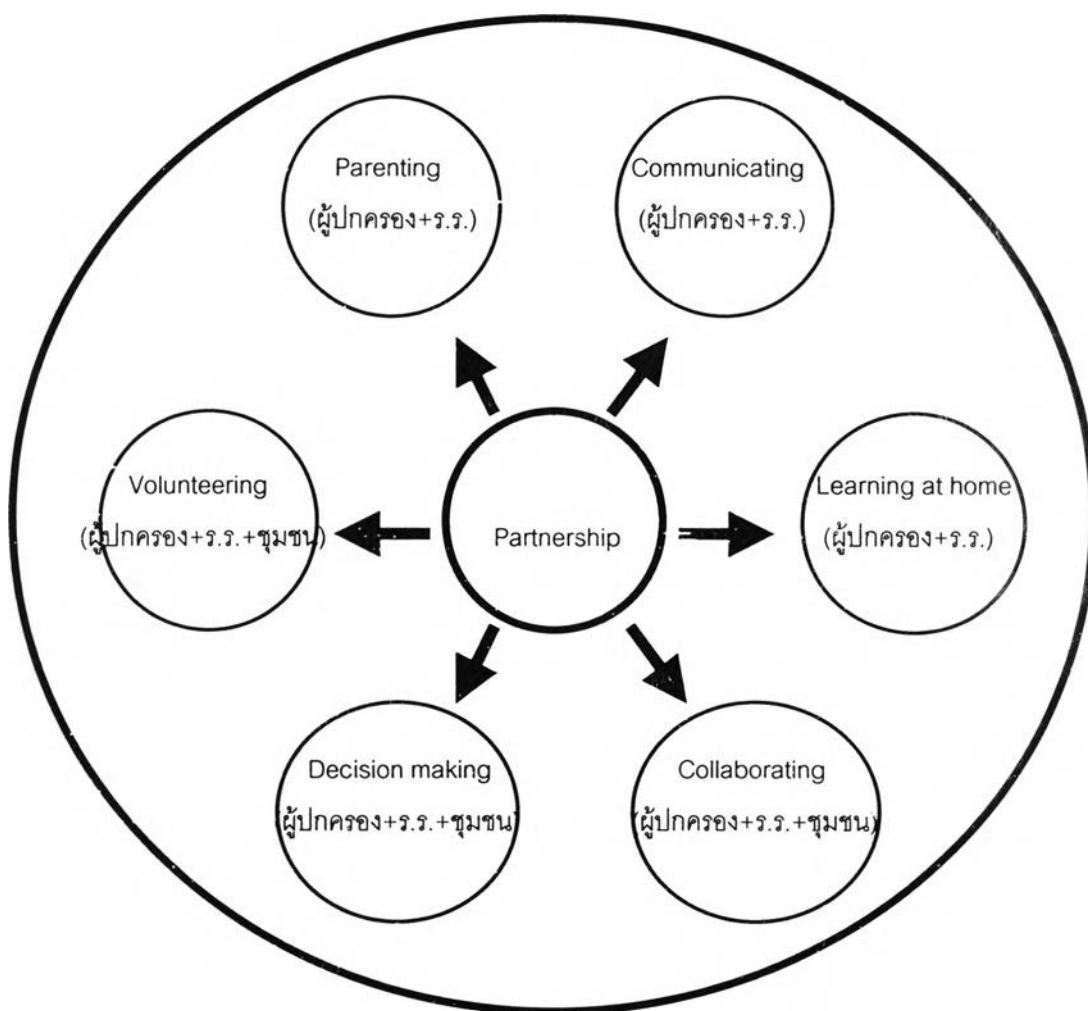
3) การทำงานอาสาสมัคร (Volunteering) ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนและสมาชิกในชุมชนได้อุทิศเวลาและแรงงานเพื่อช่วยเหลือด้านการพัฒนาผู้เรียน เช่น การช่วยสอน การตรวจการบ้าน การดูแลติดตามพฤติกรรมเด็ก การทำหน้าที่ช่วยติดต่อประสานงานกับครู ผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน

4) การส่งเสริมการเรียนรู้ที่บ้าน (Learning at home) ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนได้ให้การช่วยเหลือและให้คำแนะนำทางการเรียน การช่วยส่งเสริมการอ่านหนังสือและช่วยเหลือเกี่ยวกับการทำการบ้านของผู้เรียนโดยโรงเรียนทำหน้าที่ในการให้ความรู้และข้อมูลทางด้านการส่งเสริมการเรียนรู้แก่ผู้ปกครอง

5) การร่วมคิดร่วมตัดสินใจ (Decision making) ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนและสมาชิกในชุมชนเข้ามาร่วมในการวางแผน กำหนดนโยบายและกิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียนร่วมกับทางโรงเรียน

6) การร่วมงานกับชุมชน (Collaborating) ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในชุมชนเพื่อช่วยจัดหาแหล่งทรัพยากรและบริการต่าง ๆ ในชุมชนที่จะช่วยส่งเสริมต่อกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน

จากกิจกรรมความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาผู้เรียนทั้ง 6 ด้าน ข้างต้น นำมาเขียนเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

แผนภาพที่ 5 กรอบแนวคิดกิจกรรมความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียน
ในวงเล็บแสดงบทบาทของแต่ละฝ่ายที่จะต้องร่วมงานกัน